

Гомельшчына —
унікальны
сусвет
стар. 5

Як перасіліць
наратыўны
шаблон?
стар. 7

Прымат
формы над
зместам
стар. 13

Край над Прыпяццю

Фота: БелТА.

Падчас свята.

У мінулыя выхадныя ў аграгарадку Ляскавічы Петрыкаўскага раёна Гомельскай вобласці прайшоў VII Міжнародны фестываль этнакультурных традыцый «Кліч Палесся». Свята было прысвечана Году гістарычнай памяці, захаванню і ўмацаванню традыцый беларускага народа. Адкрыў мерапрыемства намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка, зачытаўшы прывітанне ўдзельнікам ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі. Ён жа назваў найлепшых прадстаўнікоў краю, удастоеных звання «Ганаровы палішук». Сярод іх — заслужаны дзеяч культуры Беларусі Дзям'ян Лемяшэўскі.

Палескі кірмаш, на якім ва ўдзельнікаў была магчымасць прадеманстраваць каларыт роднага краю, сабраў прадстаўнікоў 13 раёнаў Гомельскай і Брэсцкай абласцей. Так, напрыклад, жыхары Лельчыц паказалі свой раён як мядовы край, а жыхары Мазырскага раёна вучылі гасцей фестывалю лавіць залатую рыбку. На галоўнай сцэне і спецыяльных пляцоўках выступілі больш за 50 аматарскіх калектываў з Беларусі, каля 10 з Расійскай Федэрацыі, прафесійныя выканаўцы беларускай эстрады. Арганізатары падрыхтавалі насычаную конкурсную праграму, лакацыі для дзяцей, а скончыўся вечар дыскатэкай і водным шоу.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста РСФСР Андрэя Канчалюўскага з 85-годдзем. «На працягу доўгіх гадоў вы аддана служыце мастацтву і любімай справе. Вам удалося стварыць мноства яркіх вобразаў і цэлую галерэю незабыўных кінамагграфічных твораў, — гаворыцца ў віншаванні. — Рэалізаваныя вамі праекты раскрываюць шырыню чалавечай душы, фарміруюць шчырыя пачуцці любові да Радзімы і павагі да бліжняга». Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што актыўная жыццёвая пазіцыя і нястомная творчая праца Андрэя Канчалюўскага будуць і ў далейшым служыць узбагачэнню культур Беларусі і Расіі, аб'ядноўваюць людзей розных пакаленняў, дарыць радасць і добры настрой. Прэзідэнт пажадаў народнаму артысту здароўя, бадзёрсці духу і новых творчых поспехаў.

Свята. Урачыстасці, прымаркаваныя да святкавання 1030-годдзя праваслаўя на беларускіх землях, праходзіць сёння, у дзень здабыцця Мінскага абраза Божай Маці, у Мінску. Сярод іх — завышэнне Усебеларускага хрснага ходу, боская літургія пад кіраўніцтвам Мітрапаліта Веніяміна, выстаўка-кірмаш «Скарбніца», майстар-класы народных рамеснікаў, фотавыстаўка «Сувязь часоў: да 1030-годдзя праваслаўя на беларускіх землях», аглядныя экскурсіі (па гістарычных мясцінах сталіцы і «Мінск праваслаўны»). Арганізатары ўрачыстасцей — Мінская епарыя Беларускай праваслаўнай царквы, Свята-Елісавецінскі жаночы манастыр, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт.

Памяць. Новы ваенна-гістарычны музей імя Героя Савецкага Саюза Канстанціна Заслонава адкрылі ў Оршы. «Адкрыццё ваенна-гістарычнага музея, які атрымлівае другое жыццё ў Год гістарычнай памяці, стала знамянальнай падзеяй, — адзначаў старшыня Віцебскага аблвыканкама Аляксандр Субоцін. — Гэта цаглянка памяці ў вялікі гістарычны будынак нашай роднай Беларусі. Гэта памяць аб выдатным чалавеку, які тут жыў і змагаўся, аддаваў усяго сябе на карысць нашай будучыні». Экспазіцыя ахоплівае падзеі ўсяго перыяду Вялікай Айчыннай вайны ў Аршанскай рэгіёне, а заслонаўская сюжэтная лінія ўплывае на агульную тэматыку. У аснове ідэйнага пасылку — сіла патрыятызму савецкага народа, імкненне атрымаць перамогу над захопнікамі.

Тэатр. «Сезон імгненняў» — так гучыць назва новага ХХХІ тэатральнага сезона ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі. Адкрыў новы сезон спектакль «Пачупкі». У планах устаноўвы — спецыяльныя праекты, цікавыя эксперыменты, прэм'ерныя спектаклі, удзел у фестывалях і гастрольях, а таксама творчыя сустрэчы. На кастрычнік РТБД рыхтуе прэм'еру спектакля па п'есе Міро Гаўрана «Не да смеху» ў пастаноўцы Святланы Навуменкі, а ў снежні 2022 года — пастаноўку па п'есе Мікалая Гоголя «Гульцы» ў рэжысёрскім працыванні Сяргея Фядотава (г. Перм, Расія). Таксама Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі прадоўжыць сваё супрацоўніцтва з Яўгенам Карнягам. На сцэну вернецца ўпадзаны гледачамі і прафесійнай супольнасцю спектакль «Бетон», адзначаюць у тэатры.

Вярнісаж. У Мінскай гарадской ратушы працуе выстаўка «Гарадскі праменад. Мінск на старых паштоўках». Экспануюцца філакартычная калекцыя з прыватнага збору і паштоўкі з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Страчаныя будынкі і зніклія вуліцы паўстаюць на паштовых картках, выдадзеных у Мінску і на тэрыторыі Расійскай і Германскай імперыяў у 1900—1918 гг. На адвароце напісаны віншаванні, навіны і просьбы ад гараджан, падарожнікаў і іншых, хто апынуўся ў Мінску. Тут знаходзіцца і іншая інфармацыя: імя і адрас атрымальніка, штэмпелі розных краін і марка з указаннем цаны. На некастрычных раннях картках тэкст пісьма змяшчаўся на прырэдным баку, на палых фотаздымках, — такія рэдкія экспанаты таксама дэманструюцца на выстаўцы. Наведаць яе можна да канца 2022 года.

Рэгіёны. Традыцыйныя «Жніўнскія чытанні» праходзяць у бібліятэках Магілёва, інфармуе БелТА. З 24 да 31 жніўня ў бібліятэках горада будзе праходзіць цыкл інфармацыйна-асветніцкіх мерапрыемстваў. У фармаце анлайн і афлайн для педагогаў, бацькоў і навучэнцаў арганізаваны разнастайныя профілабараторыі, інфармадзіжэсты, педагогічныя агляды з прэзентацыяй пазнавальных праектаў, аматарскіх аб'яднанняў і студый у дапамогу арганізацыі волонгера часу і папаўнення ведаў па школьнай праграме. Арганізаваны выстаўкі-кірмашы, адкрытыя прагляды, якія дазваляюць пазнаёміцца з кніжнічымі і часопіснымі падборкамі, што напоўнены актуальнай інфармацыяй і карысным інфармацыйна-практычным матэрыялам як для настаўнікаў, так і для школьнікаў. На працягу тыдня спецыялісты бібліятэк наведваюць установы адукацыі горада, дзе дзеліцца крэатыўнымі ідэямі і найлепшымі бібліятэчнымі практыкамі ў дапамогу працэсу навучання.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

АНОНСЫ

Зноў заняткі!

«Першы званок» праводзіць Нацыянальны мастацкі музей. Напярэдадні новага навучальнага года — 27 жніўня — аматараў мастацтва запрашаюць на творчы фестываль пад такой назвай.

На ўроку «Гісторыі Мінска» будзе праходзіць квэст «Мінск у Музеі», падчас якога госці пазнаёмяцца з гісторыяй з жыцця горада, адлюстраванымі ў творах мастацтва. Запланавана зборная экскурсія «Міфы Старажытнай Грэцыі і Рыма» — размова будзе ісці аб міфалогіі на прыкладзе твораў жывапісу і скульптуры рускіх і заходне-еўрапейскіх майстроў, прадстаўленых у пастаяннай экспазіцыі музея.

На занятках «Батаніка» дзеці ва ўзросце ад 7 да 10 гадоў змогуць стварыць свой націрморт. Зацікавіць праграма «Арт-лабараторыя», якая дазволіць самым маленькім наведвальнікам Мастацкага «пахімічыць». Так, сабраная вялікая колькасць доследаў і экспе-

рыменту, што дапамогуць пашырыць уяўленне аб свеце і будуць садзейнічаць інтэлектуальнаму і творчаму развіццю дзіцяці. Заняткі разлічаны на дзяцей ва ўзросце ад 4 да 6 гадоў.

Урок «Малыяныя» дазволіць адчуць сябе сапраўдным мастаком, абяцаюць арганізатары. Аматараў будуць вучыць працаваць з натурай і рабіць скетчы. У праграме таксама — урок «Астраномія», на якім можна даведацца ў тым ліку пра камічныя творы Язэпа Драздовіча. Знойдзецца ў наведвальніцкай час і на разгаданне галаваломак.

Да таго ж запланаваны майстэрні калектываў, студый і гурткоў Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзіцяці і моладзі. Майстар-класы па скульптуры збяруць аматараў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (будзе магчыма і лепіць з пластыліну, рабіць гліняныя цацкі і аплікацыі). У праграме — урокі «Вакальнага ёга», «Творчая шпарталка блогера», «Ударныя экспанаты», «Лялечны тэатр». Завершыцца яна

канцэртна-гульнёй «Грані нашых талентаў» (інтэрактыўная праграма з творчымі выступленнямі, танцавальнымі чэленджамі і гэтак далей).

Запрашае Нацыянальны мастацкі музей і на лекцыйную пляцоўку. Тут адбудзецца творчая сустрэча з дызайнерам Наталляй Кастрамой (у рамках праекта «Жаночы род» гаворка будзе весціся аб народным касцюме як невычэрпнай крыніцы натхнення для сучасных беларускіх мадэльераў). Запланавана лекцыя «Новая шчырасць каліграфіі» ад графічнага дызайнера Аляксандры Стэльмашонак. Чакаюць усіх і на лекцыю філлага і педагога Іны Хазеевай пад назвай «Прафарыентацыя: дапамагаем дзіцяці скласці сваю кар'ерную траекторыю».

Адпачынак таксама ў праграме. Падчас «Вялікага перапынку» адбудзецца прагляд кіно і мультфільмаў. Кожнага ўдзельніка «Адкрытага ўрока» чакаюць падарункі і сюрпрызы ад афіцыйнага партнёра праекта ЗМФ «Неўская палітра».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Праекты

Паўмесяц над беларускімі землямі

Урачыстая цырымонія адкрыцця выстаўкі «Мусульмане Беларусі. 625 год» адбылася ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Праект прысвечаны 625-годдзю з'яўлення ісламу на тэрыторыі сучаснай Беларусі.

Экспазіцыя падзелена на некалькі тэматычных частак, дзе прадстаўлены прадметы побыту і культуры, якія распаўдаюць аб шматвекавым культурным існаванні татар-мусульман на беларускіх землях. У наведвальніцкай ёсць магчымаць бліжэй пазнаёміцца з насычанай і вытанчанай этнічнай культурай беларускіх татар, якая складвалася на працягу стагоддзяў.

Першая частка прысвечана з'яўленню татар на тэрыторыі Беларусі і гістарычным падзеям, якія гэтакім паспрыялі. У экспазіцыю ўвайшлі дарэвалюцыйныя мусульманскія кнігі, манускрыпты, рукапісы і рэдкія архіўныя фотаздымкі мячэці XIX стагоддзя. Таксама прадстаўлена трохмерная рэканструкцыя Татарскай слабоды горада Мінска 1901 года.

У другой частцы выстаўкі паказалі ўсю этнаграфічную шматстайнасць мусульман Беларусі. Тут нацыянальныя строі народаў, якія жывуць на тэрыторыі краіны цяпер (арабскія, сярэднеазіяцкія, каўказскія), элементы быту татар-мусульман.

Трэцяя частка прадстаўлена работамі беларускага мастака Анатоля Наліваева. Аўтар нарадзіўся ў кастрычніку

1931 года і стаў сведкам зруйнаванага Мінска, які пачаў маляваць з 14 гадоў. Да 1960-х ён паспеў захаваць на сваіх карцінах старыя кварталы Мінска — Верхні горад, Траецкае прадмесце, жывыя пабудовы мусульман.

Асабліва каштоўнасць карцін Наліваева ў тым, што ён з фатаграфічнай дакладнасцю аднаўляе панарамы гарадоў і мястэчак Беларусі, якія незваротна зніклі ў часе. У 50—70 гады мінулага стагоддзя мастак актыўна займаўся напісаннем работ, якія адлюстроўвалі абласныя старажытныя мячэці, у тым ліку ўнікальны мусульманскі храм 1735 года — драўлянага беларускага дойлідства ў вёсцы Даўбучкі.

625-гадовае існаванне мусульман на беларускіх землях з'яўляецца ўзорам шматнараднага этнаканфесіянальнага багацця грамадства, у якое кожны этнас унёс свае найлепшыя якасці і традыцыі.

Выстаўка «Мусульмане Беларусі. 625 год» працянецца да 15 верасня. Праект быў арганізаваны «Мусульманскім рэлігійным аб'яднаннем у Рэспубліцы Беларусь» сумесна з мастацкай галерэяй «Універсітэт культуры».

Дарэчы, на сёння асноўныя гарады пражывання беларускіх татар — Нарач, Мінск, Клецк, Наваградка, Іўе, Ліда, Гродна. Самая вялікая іх супольнасць у г. Іўе Гродзенскай вобласці. Мусульманская грамада Беларусі адыгрывае значную ролю ў культурным і грамадскім жыцці краіны.

Яна ЦЭГЛА

Між іншым

У Мінску выйшла кніга расійскага марыніста

Мікалая Чаркашына добра ведаюць у Беларусі. Ён тут нарадзіўся — на Гродзеншчыне, у Ваўкавыску, у 1946 годзе, і цяпер часта прыязджае ў родны Ваўкавыск, у Сморгонь, Слонім, Баранавічы, Навагрудак, Дуброўна, іншыя паселішчы нашай краіны. Разам з апантанымі шукальнікамі памяці пра Вялікую Айчынную вайну і сам шукае астанкі, сляды байцоў і камандзіраў, якія загінулі на баявых прыборах Беларусі ў Вялікую Айчынную вайну. Письменніка, многія творы якога прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне, герцаічым подзвігам савецкіх ваенных маракоў, добра ведаюць у бібліятэках Беларусі. Выступаў Мікалай Чаркашын з прэзентацыяй сваіх кніг і ў мінскай кнігарні «Светач».

камандзіра падводнай лодкі на Паўночным флоце Мікалай Андрэвіч Чаркашын прывясціў тры раманы — «Берасцейская вароты», «Бог не гуляе ў косткі», «Лес прастрэльных касак».

А зусім нядаўна ў мінскім выдавецтве «Чатыры вярці» пабачыла свет кніга аповесцей расійскага літаратара — «Пераходны ўзрост». Пад адной вокладкай аб'яднаны чатыры аповесці М. Чаркашына, якія расказваюць пра пасляваеннае дзяцінства ў Беларусі, — «Хлопчык з Ваўкавыска», «Хлопчык са Слоніма», «Айда ў Сморгонь», «Падлетак з Баранавіч». Захапляльная мастацка-дакументальная тэатралогія будзе даспадобы чытачам розных узростаў.

Дарэчы, Мікалай Чаркашын — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, член Беларускага саюза ваенных маракоў. Будзем спадзявацца на выданне ў Мінску

і іншых кніг пісьменніка-марыніста, мастацкага даследчыка ваеннай гісторыі.

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

Крыніца натхнення

Сустрэча з папулярным беларускім пісьменнікам Паўлам Гушыным прайшла на базе «Кніжнага клуба пісьменнікаў». Аўтар пачаў імпрэзу з расповеду аб сваёй пісьменніцкай дзейнасці. Расказаў і займальныя гісторыі з жыцця.

У 1995 годзе пасля публікацыі ў наваполацкай газеце «Хімік» адбыўся творчы старт аўтара. Сур'езна заняцца літаратурай яго заахвоціў выпадак падчас працы ў Полацкай бальніцы. З таго моманту Павел Гушынец пачаў рабіць накіды на аркушах, шпалерах, абрыўках, якія трапіліся пад руку. Такая звычка засталася ў яго і сёння. Пазней накіды ператварыліся ў паўнаватарныя творы, пераважна для дарослай аўдыторыі.

Пісьменнік згадаў, што не планаваў станавіцца аўтарам кніг для дзіцей, але ўсё змянілася з нараджэннем дачкі. Прыкладна ў гэты ж момант Паўла Гушанца заўважыла «Звязда». Тады ж і пачылася свет яго самае папулярнае дзіцячае выданне — зборнік апавяданняў «Дзяўчынка і кракадзіл». У гэтай і іншых кнігах для маленькіх чытачоў прататыпам галоўнага героя выступіла дачка пісьменніка. Яна стала крыніцай натхнення

для ўсіх дзіцячых твораў. Аўтар адзначае, што ідэі для персанажаў выступаюць страхі дачкі. Напэўна, таму Паўлу ўдалося заваяваць прызнанне і папулярнасць сярод дзяцей і іх бацькоў.

Акрамя зборніка «Дзяўчынка і кракадзіл» Павел Гушынец пры садзейнічанні Выдавецкага дома «Звязда» выпусціў такія кнігі, як «Тата, раскажы пра мяне гісторыю», «Сонна дзяцінства», «Казкі для Вяснушкі» і «Прыгоды Букі Злюкі».

Хочацца адзначыць, што кожная сустрэча з Паўлам Гушыным праходзіць цікава. У канцы гэтай аўтар адказаў на пытанні, а таксама па просьбе гасцей распавёў некалькі гісторыяў з жыцця. Згадаў, што піша раман-эпапею ўжо 25 гадоў і спадзяецца калі-небудзь яе скончыць.

Кнігі аўтара можна набыць у крамах ААТ «Белкніга», РУП «Акадэмнакніга», у інтэрнэт-краме «Oz.by». Набыць выданні па спецыяльным кошце (без гандлёвай нацэнкі), а таксама пазнаёміцца з поўным асартымантам кніжнай прадукцыі вы можаце ў Выдавецкім доме «Звязда» (г. Мінск, вул. Захарова, 19, каб. 14, 20) або на сайце zviazda.by (раздзел «Кнігі»).

Анастасія КАВАЛЬЧУК

за падзеяй

Слядам за драконам

20—21 жніўня ў Бярэзінскім біясферным запаведніку ў вёсцы Домжарыцы Лепельскага раёна праходзіў ІІІ Міжнародны фестываль славянскай міфалогіі «Шлях Цмока». Арганізатарам «самага незвычайнага фестывалю краіны» выступіў яго гаспадар — Бярэзінскі біясферны запаведнік. Удзельнікі і госці свята мелі магчымасць акунціцца ў таямнічы і часам невытлумачальны свет беларускіх міфаў, казак і легенд. У праграме — танцы з міфалагічнымі персанажамі, тэатралізаваныя пастаноўкі, кэвэты, майстар-класы, жывая музыка і шмат што яшчэ.

адкрытым небам, канцэртных падмосткаў і нават «зоны Сярэднявечча». Са сцэны ў гэтыя дні гучала музыка гуртоў Stokes, KAS, «Граф Чапский», «Гардероб», «Свои рядом», «Хмельны вір», «Арацея», песні Яна Жанчака.

Домжарыцкі фестываль адкрыўся 20 жніўня вялікім карнавальным

шэсцем, але і да гэтай падзеі шматлікім гасцам было чым заняцца. Згодна з «шчыльна ўкамплектаванай» праграмай, з самага пачатку выхадных яны бралі ўдзел у адкрытых мастакоўскіх пленэрах, шаманскіх шоу, падрыхтаваных этнастудый «Кетри / Ketri», альбо ў эскурсіях, якія ладзілі тут жа супрацоўнікі запаведніка і запрошаныя мастацкія спецыялісты. Пасля ўрачыстай цырымоніі адкрыцця пачалася культурна-адукацыйная частка праграмы з канцэртамі, лекцыямі, квэстамі і, вядома, унікальнай штогадовай начнай экскурсіі па міфалагічнай сцецы.

Свята працягнулася вялікай аніматарскай праграмай ад Балотніка Незвычайнага і яго «сабратоў». Разам з казачнымі персанажамі дарослыя і дзеці мелі магчымасць наведаць музей міфалогіі, прыроды, мёду і пчаларства, вальеры «Лясны запарак», «Запарак хатніх жывёл», прагуліцца па эксцэсіях «У краі міфаў». Завяршыўся другі дзень фестывалю вячэрнімі паказамі тэматычных фільмаў і мультфільмаў, якія прайшлі ў Доме экалагічнай асветы.

Каміла НАВІНКА

Атмасфера пазітыву

Сёлета Зэльвеншчына адзначала 301 год Ганненскага кірмашу. Супрацоўнікі масцовых бібліятэк прымалі актыўны ўдзел у розных мерапрыемствах свята. У першы дзень па добрай традыцыі ў Зэльвенскай раённай бібліятэцы адбылася паэтычная сустрэча «І зноў сабраў нас Ганненскі кірмаш».

З вялікім задавальненнем удзельнікі віталі на малой радзіме Ірыну Войтку, ураджэнку вёскі Каралін, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яна пачытала землякам свае цудоўныя вершы, а раённай бібліятэцы зрабіла падарунак — новы зборнік вершаў «Кранаюся вечнасці».

Яшчэ адзін госць сустрэчы — беларускі паэт, краязнавец, гісторык, літаратуразнавец, перакладчык, журналіст Сяргей Чыгрын — распавёў пра свае планы на творчай ніве. Расказаў, якім чынам ён звязаны з Зэльвеншчынай. Падарыў бібліятэцы зборнік вершаў для дзяцей «Слонік і гармонік».

Людміла Воранава-Супрун — ураджэнка вёскі Залашчава. Педагог, гісторык, культуролаг і філосаф па адукацыі, яна — член Саюза пісьменнікаў Расіі і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Многія вершы ў яе нараджаюцца пад акорды гітары. На мерапрыемстве прысутныя атрымалі асалоду не толькі ад паэтычных твораў аўтара, але і ад музычных.

Упершыню ў якасці гасця паэтычнай сустрэчы прысутнічала паэтэса Валянціна Драбышэўская, ураджэнка

вёскі Вялікая Рагозіца Мастоўскага раёна. Валянціна Станіславаўна распавяла прысутным, якое дачыненне мае да зэльвенскай зямлі. У фінале выступлення падарыла бібліятэцы зборнік вершаў «Чтоб у неба сцягнуць у грудзі».

На другі дзень свята супрацоўнікі Зэльвенскага раённай бібліятэкі арганізавалі падвор'е-інсталюванне «Кніжная лаўка-ART-café». Галоўным арт-аб'ектам былі кнігі, якія прадаваліся на кірмашы пудамі. Наведвальнікаў чакалі кніжныя выстаўкі «Літаратурная ярмарка» і «Лошаді в літаратуре». На першай былі прадстаўлены выданні не толькі пра Ганненскі кірмаш, але і пра кірмашы наогул. Змест другой экспазіцыі — кнігі, у якіх распавядаецца пра галоўны сімвал Ганненскага кірмашу — конай. Дапаўненне выстаўкі — цікавыя факты пра гэтых разумных істот і фотаздымкі помнікаў з коньмі, якія ёсць у нашай краіне.

Наведвальнікам «ART-café» прапанавалі адказаць на пытанні віктарыны. На падворку-інсталюванні ўсе ахвотныя змаглі атрымаць дыплом ганаровага гасця свята, выписаны прамом уласнаручна. Карысталася попытам і фотазона, арганізаваная бібліятэкарам.

На падворку былі госці з Мінска — прадстаўнікі Выдавецкага дома «Звязда» і Уладзімір Мазго — член СПБ, ганаровы грамадзянін Зэльвенскага раёна. У іх можна было набыць кнігі, у тым ліку з аўтографам аўтара, чым актыўна карысталіся госці свята.

На працягу ўсяго мерапрыемства ў кніжнай краме панавала атмосфера пазітыву, было шматлюдна.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» павінен быць арганізаваны на высокім узроўні. Аб гэтым заявіў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка падчас пасяджэння аргкамітэта па падрыхтоўцы і правядзенні кінафестывалю. Сёлета яго плануюць правесці 4—11 лістапада. «У нас Год гістарычнай памяці, і гэтая праблема будзе праходзіць чырвонай ніткай. Так, будзе прадэманстравана калекцыя «Беларусьфільма». Таксама мы захаваем практыку падключэння нашых рэгіёнаў да прагляду прэм'ерных паказаў конкурсных фільмаў — яна стала апраўдала. Акрамя таго, у Мінску будзе стварацца кінамаграфісты, артысты, уносіць новыя ідэі, каб кінамастацтва развілася і злучала нашы народы. Спадзяюся, што мы парадзем не толькі беларускага кінагледца, але і ўсіх аматараў кіно новымі падыходамі, новымі ідэямі і новымі фільмамі», — адзначыў Ігар Петрышэнка.

Выстаўка маладых беларускіх мастакоў, прысвечаная 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, адкрылася ў Татарстане, паведамляе «СБ. Беларусь сегодня». Часовая экспазіцыя аб'яднала работы твораў з Беларусі і Расіі агульнай тэмай «Песняры зямлі беларускай». Праект працуе ў рамках Дзён культуры Рэспублікі Беларусь у Казані. Адкрыў экспазіцыю міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч, які адзначыў, што выстаўка стала магчымай дзякуючы правядзенню міжнароднага пленэру, які сабраў маладых таленты ў самых вядомых і маляўнічых мясцінах, дзе жылі і творылі Янка Купала і Якуб Колас. Чакаецца, што ў наступным годзе дэлегацыя мастакоў з Татарстана наведае Беларусь з візітам у адказ.

Беларускія калектывы возьмуць удзел у XXXII Міжнародным фестывалі «Балтыйскі дом». Дзень свята — «Тэатр нашага часу». У афішы ёсць спектаклі мэтраў расійскай сцэны ды іх маладых калег. Гледачы ўбачаць і апошнія прэм'еры трох тэатраў з Мінска: «Камень дурасці» Дзмітрыя Зміно па п'есе Канстанціна Сцешыка (пастаноўка Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі); «ТрыФармаТ» прадставіць спектакль Таццяны Самбук «Карані» паводле рамана Льва Талстога; Беларускі дзяржаўны тэатр лялек — «Запіскі юнага ўрача» па цыкле апавяданняў Міхала Булгакава ў рэжысуры Яўгена Карняга. «У нас пройдзе навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная сучаснай беларускай драматургіі, якая займае важнае месца на расійскай сцэне і не толькі. Спектаклі паводле п'ес Паўла Пракко, Канстанціна Сцешыка, Дзмітрыя Багаслаўскага, Андрэя Іванова ідуць у многіх тэатрах, гэтыя імёны добра ведаюць гледачы і крытыкі. Нам цікава пачуць і пра новыя імёны, даведання пра тое, як развіваецца беларускі тэатр», — цытуе «СБ» словы арт-дырэктара Фэсту Марыны Бяляевай. «Балтыйскі дом» будзе праходзіць у Санкт-Пецярбургу з 29 верасня да 15 кастрычніка.

Прэм'ера фільма «Дд/ Шастаковіч» рэжысёра Аляксея Уччыцеля пра савецкага кампазітара і піаніста Дзмітрыя Шастаковіча запланавана на 2025 год, пры гэтым карціна можа выйсці ў пратат раней, калі будзе скончана да пазначанага тэрміну, перадае «ІТАР-ТАСС». Твор пакажа XX стагоддзе з пункту гледжання музыканта. Раней Уччыцель адзначаў, што фільм не задумваецца як цалкам біяграфічны, у ім знойдуць адлюстраванне абставін жыцця кампазітара, якія паўплывалі на яго музыку і лёс. Стваральнікі карціны не раскрываюць імёны акцёраў, якіх разглядаюць на ролі кампазітара. Пры гэтым не выключана, што Шастаковіч ў розныя прамежкі часу ў стужцы могуць сыграць некалькі артыстаў. За музыку ў фільме будзе адказваць мастацкі кіраўнік трупы Марынскага тэатра народны артыст Расіі Валерый Гергіеў, дырыжыраваць на здымках у оперных сцэнах — Філіп Селіванав.

Актёр Джоні Дэй вернецца да рэжысуры. Яго другой поўнамэтражнай работай стане біяграфічны фільм «Мадзіляні» пра італьянскага мастака і скульптара Амеда Мадзіляні. Стужка расказае пра Мадзіляні ў перыяд творчага крызісу. Дзеянне будзе адбывацца ў 1916 годзе ў Парыжы на працягу двух дзён, пасля якіх творца назаўжды ўвойдзе ў гісторыю. Як адзначаецца на партале film.ru, адным з прадзюсараў фільма выступіць Аль Пачына. У аснову карціны пакладзена аднайменная п'еса драматурга Дэніса МакІнтайна. Здымкі праекта пачнуцца вясной 2023 года, акцёрскі склад пакуль невядомы. Адзінай рэжысёрскай работай Джоні Дэпа з аўляцця драма «Храбрэц», дзе таксама здымаўся Марлон Брандо.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

3 любоўю да людзей і малой радзімы

Сустрэчы, фестывалі, імпрэзы зазвычай маюць пэўную мэту. Нагодай жа для правядзення літаратурна-музычнага свята «Шыпкоўскія плёсы», што днямі адбылося ў вёсцы Шыпкі Вілейскага раёна Мінскай вобласці, стала жаданне мясцовых жыхароў пабачыцца адно з адным: сабраць разам усіх, хто мае шыпкоўскія карані, хто гадаваўся тут і працаваў усё жыццё альбо, стаўшы на крыло, паляцяў у вялікі свет, захавашы ў сэрцы самае дарагое — памяць пра тую зямлю, дзе зрабіў першыя крокі.

Утульнасцю, атмасфернасцю, глыбокай непадробнай увагай, любоўю і цікавасцю да лёсаў людзей і малой радзімы, цеплынёй і душэўнасцю вызначалася гэтая сустрэча. Пачалася яна з музычнага канцэрта, дзе ў выкананні народнага калектыву аўтарскай песні «Элегія» Вілейскага Цэнтра эстэтычнага выхавання прагучалі творы беларускіх кампазітараў.

Паэтэса Іна Фралова, чыё дзяцінства прайшло ў Шыпках, пазнаёміла гасцей і ўдзельнікаў свята з гісторыяй гэтага кутка Бацькаўшчыны, пачытала вершы — прызнанні ў любові да малой радзімы.

— Зусім недалёка ад Шыпкоў знаходзіцца і мае родныя Пугачы, — падзяліўся намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» — галоўны рэдактар часопіса «Польмя» паэт Віктар Шніп, — адсюль недалёка Радашковічы, адкуль мой бацька ішоў у войска. Аб прыгажосці Шыпкоў і Мікола Шабовіча, і Іна Фралова

Вярнісаж Алы Судніковіч «Цвяток радзімы — васілёк».

Ірына Карнаухава прэзентуе кнігі для дзяцей.

напісалі нямаля вершаў. Мне хацелася самому паглядзець на рачныя плёсы, на лес, на сады, на людзей, якія давалі натхненне паэтам, таму прыехаў сюды з радасцю. Дый наогул, люблю бываць у тых мясцінах, дзе нарадзіліся мае сябры па пярэ, а тут працаваў мой сябар Мікола Шабовіч...

Пісьменніца Ірына Карнаухава прэзентавала свае дзіцячыя кнігі «У царстве свяшчэннага Байкала» і «Байкальскі сябар». Распавед з элементамі інтэрактыўу пра тое, што легла ў аснову твора, сябры цікавымі фактамі, звесткамі і легендамі пра Байкал і навакольныя мясціны, пра таямнічы зніклы горад Каркалык на беразе возера, быў захапляльным і пазнавальным не толькі для юных удзельнікаў, але і іх бацькоў.

Завіталі на імпрэзу творца з Вілейкі Уладзімір Цанунін, сталічны літаратар Юрась Нерагок, Тэатр паэзіі «Рытмы сэрца» — іх шчырае вітанне і праніклівае выкананне твораў краналі самыя патаемныя струны душы. Слова пра духоўнасць і чалавечнасць прагучала з вуснаў настаўцеля храма Святога Прарока Іліі протаіерэя Сергія Вацугава. Падчас сустрэчы ладзіліся забаўляльныя конкурсы «Грыбы» і «Зямны Георгій», пераможцы якіх атрымалі сімвалічныя ўзнагароды.

Але галоўнае, дзеля чаго ўсё і задумвалася, — гэта былі людзі. Старажылы вёскі, якія памятаюць няпростыя пасляваенныя гады, поўныя стваральнай працы, і тыя, хто яшчэ «трымае вахту» і працуе на карысць Айчыны — яны выходзілі на сцэну, каб атрымаць сімвалічную падзяку і памятнае падарункі, пачуць словы прызнання і павагі ў свой адрас. Многія з іх дзяліліся ўспамінамі пра мінулае — нягледзячы на некаторыя цяжкасці і выпрабаванні, згадвалі яго з настальгіяй.

Вабілі ўвагу гасцей свята выстаўка-продаж кніг Выдавецкага дома «Звязда» і вернісаж мастачкі Алы Судніковіч «Цвяток радзімы — васілёк». Арганізатарамі літаратурна-музычнай сустрэчы выступілі Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда», Вілейскі райвыканкам і Хаценчыцкі сельсавет.

Аліса БРАТКА, фота аўтара

Месца, дзе ў паветры разліта цеплыня...

Каб адчуць атмасферу свята, мы звярнуліся да яго непасрэдных удзельнікаў і арганізатараў з просьбай падзяліцца, чым у іх лёсе застаецца гэты куточак Бацькаўшчыны, з якімі эмоцыямі рыхтаваліся мерапрыемствы.

Дзіяна Грабянёк, старшыня Хаценчыцкага сельсавета: «Такога ўзроўню свята вёскі праводзіцца ўпершыню».

Рыхтавацца да свята пачалі месяцы за два. Ініцыятыву мясцовых жыхароў падхапіла Іна Фралова. Падключылі сельсавет. Такого ўзроўню свята вёскі праводзіцца ўпершыню, раней усё было больш сціпла. Загадзя запрасілі творчыя калектывы, звярнуліся да гаспадары сядзібы, каб на яе тэрыторыі зладзіць асноўныя мерапрыемствы. Алег Дзік дванаццаць гадоў таму набыў гэты ўчастак і распачаў будаўніцтва аграсядзібы. Прадпрымальнік зацікаўлены ў тым, каб адрадыць мясцовыя традыцыі, зрабіць жыццё вёскі больш насычаным, таму вельмі ўзрадаваўся прапанове...

Тамара Вараўка, урадаўка вёскі Шыпкі: «У кожнага з нас засталіся бацькоўскія традыцыі».

Мясціны ў нас вельмі прыгожыя: лясы, дугі, рэчка. Усе пабудовы ішлі па галоўнай вуліцы ўздоўж рэчкі, а прамой вуліцы ў нас няма.

Панавала ў нас заўжды талерантнасць. Да апошніх дзён жылі ў вёсцы пан Копач, якому належыць маёнтак, і пан Яжыцкі. Мясцовы люд хадзіў да іх працаваць. Пакрыўджаны ніхто не быў. Паны вызнавалі каталіцтва, але спакойна ставіліся да таго, што сяляне наведвалі праваслаўную царкву.

Молодзёў напярэдадні свят заўжды наводзіла парадкі: прыбіралі тэрыторыю. На кожную Тройцу ў нас ладзіўся фест, на Вялікдзень стараліся абнавіць увесь свой гардэроб і на ўсяночную службу ісці ў новых сукенках.

Каля панскага маёнтка ладзілі вогнішчы, адзначалі Купалле, жанчыны спявалі песні; на Раство заўжды

калядалі, віншавалі адно аднаго; ад жаніха да нявесты і назад цягалі вароты (такі звычай); у нас вельмі шмат пар перажанілася — было весела, цікава... Мы, дзеці, радаваліся кожнаму свята. Бацькоўскія традыцыі ў кожнага з нас засталіся, нягледзячы на тое, што ў 1960-я гады царкву знеслі...

Дарэчы, вёску нашу праз немалую колькасць жыхароў называлі Варшава: было 150 двароў, актыўным жыццём жыла школа, улетку мы зараблялі грошы — збіралі грыбы і ягады. У майго бацькі была грыбаварня, усе неслі свае грыбы да нас: варылі, а потым

Вёска Шыпкі.

адвозілі на завод, а ягады вазілі прадаваць у сталіцу... Нашу вёску лічылі самай працалюбівай. У нас вельмі добрыя людзі, дзверы ніколі не зачыняюцца...

Ванда Сівая, мясцовы старажыл: «Крок за крокам». Прыехала сюды дваццацігадовай дзяўчынай. Было страшнавата. Школа старая, вучняў многа — каля

двухсот. Вучыліся ў дзве змены. Было цяжкавата, але мы ніколі аб гэтым не думалі. Крок за крокам, прыступка за прыступкай пераадоўвалі складанасці. Пачалі будаваць новую школу, там займаліся ўжо ў адну змену. Арганізоўвалі працу так, каб было цікава і вучням, і настаўнікам: ставілі і купаўскую «Паўлінку», і «Мікітаў лапаць» Міхася Чарота, а потым ездзілі на гастролі ў суседнія вёскі. Людзі ў нас працавітыя. Калі настаўнікі бачылі, што дзецям вучоба не даецца, больш з імі займаліся, бо разумелі, што бацькі — занятыя па гаспадарцы, часу ў іх няма. Прывучалі да працы і дзяцей: дапамагалі саўгасу, а там выдзялялі нам транспарт, на якім мы ездзілі на экскурсіі па музеях у сталіцу.

Да нас прыезджалі маладыя настаўнікі, стваралі сем'і. Сустрэлі з Віцебскай вобласці маладзенькую Кацярыну, прытулілі... Трошкі пазней прыехаў малады паэт Мікола Шабовіч — яны і ажаніліся! Так і працавалі: Мікола — дырэктарам школы, Кацярына — настаўніцай. Вядомы паэт з Вілейкі Віктар Кажура таксама наш былы настаўнік... Мы верым, што ў гэты райскі куточак будучы вяртацца нашы ўнукі і праўнукі.

Алег Дзік, прадпрымальнік: «Тут прыходзяць новыя ідэі».

Кожнае лета праводзіў тут у бабулі. Адсюль мая мама. На сядзібе, работы па ўпарадкаванні якой набліжаюцца да завяршэння, плануую і ў далейшым сустракаць людзей: хачу падарыць ім тое цяпло, якое калісьці далі мне, якое тут разліта ў паветры... Было вельмі прыемна, што для правядзення першага такога маштабнага свята выбралі менавіта гэтае месца. Тут зусім іншая энергетыка — не такая, як у перагружанай сталіцы, дзе жыву цяпер. Зусім іншае паветра, спакойна: можна пабыць сабой, сабрацца з думкамі, тут прыходзяць новыя ідэі...

Падрыхтавала Аліса БРАТКА, фота аўтара

На слаўнай унікальнай гісторыі і непаўторнымі традыцыямі добрушскай зямлі ў першыя дні верасня пройдзе цудоўнае Свята беларускага пісьменства. Чым яно будзе адметным у плане папулярызачыі кнігі, як да яго рыхтуюцца гомельскія пісьменнікі і аб многім іншым мы пацікавіліся ў заслужанага дзеяча культуры Беларусі, старшыні Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», празаіка, публіцыста, драматурга Уладзіміра Гаўрыловіча.

радаснае, жыццесцвярдзальнае пачуццё працаінае многія яго творы.

Да паглыбленага роздуму над жыццём і чалавечымі лёсамі заклікаюць патрыятычныя і лірычныя творы Міколы Ждановіча (шмат гадоў узначальваў журналісцкі калектыв раённай газеты «Добрушскі край»; дарэчы, паэт разам з расійскім калегам Леанідам Северам толькі што перамаглі ў паэтычным конкурсе «Мой Добруш») і Людмілы Яськовай (нястомна кіруе мясцовым аматарскім літаб'яднаннем «Натхненне» пры Добрушскай цэнтральнай бібліятэцы). Ёсць на Добрушчыне і новыя парасткі: на шырокія прасторы

У. Гаўрыловіч): за тры апошнія гады выйшла 8 тэматычна аб'яднаных нумароў, у якіх змешчаны творы 100 паэтаў і празаікаў Беларусі, Расіі і Украіны на іх родных мовах. Альманах збліжае, аб'ядноўвае славянскіх пісьменнікаў. Прычым асабліва ўвага рэдкалегіі — творчай моладзі. А таксама да свята мы падрыхтавалі і выдалі абласны альманах «Літаратурная Гомельшчына». Усё пералічанае было б немагчымым, калі б на працягу станаўлення і развіцця пісьменніцкай арганізацыі Гомельшчыны не атрымлівала б падтрымку ад дзяржавы. Нельга не быць удзячным Гомельскаму аблвыканкаму, асабіста яго старшыні І. І. Крупко,

Сустрэкае гасцей Добрушчына

літаратуры заўважна прабіваецца з пранікнёнымі і кранальнымі творами Вольга Астапенка — паэтка нядаўна прынята ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Нестандартна ў паэзію ідзе Сяргей Старыкаў — праз музыку і бардаўскую песню...

— **А што сабой уяўляе абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі, якім вы кіруеце?**

— Калі ж гаварыць пра ўсю пісьменніцкую сям'ю Гомельшчыны, якая ўвосень стане сапраўдным гаспадаром на свяце літаратурных традыцый і духоўнасці беларускага народа і з'яўляецца ініцыятарам шматлікіх творчых праектаў і акцый, то яна немалая: звыш шасцідзiesiąці паэтаў, празаікаў, драматургаў пры дапамозе мастацкіх сродкаў і вобразу даследуюць жыццё, уплываючы не толькі на розум, але і на пачуцці чытача, лірычным і празаічным словам услаўляюць родны край, яго ўнікальнасць і прыгажосць. Бо Гомельшчына — сапраўды прыгожы і ўнікальны Сусвет!

Не абудыся без некаторай стаглыстыкі. За апошнія 15 гадоў з-пад пера сучасных гомельскіх пісьменнікаў выйшла звыш 800 кніг, многія мастацкія творы былі прызнаны грамадскасцю, высокая адзначаны як у нашай краіне, так і за яе межамі. Нашы творцы пастаянна ў гушчы жыцця, нясуць жывое мастацкае слова ў школы і дзіцячыя садкі, у сярэднія і вышэйшыя навучальныя ўстановы, сустракаюцца з чытачамі ў бібліятэках, на прадпрыемствах і ў арганізацыях: штогод такія сустрэч на добраахвотнай аснове наладжваецца не менш чым паўтары тысячы.

Па клычы сэрца, не іначай, закладваецца адчуванне прыгожага ў душы найперш падрастаючага пакалення, чым мы робім немалую справу дзеля духоўнасці будучыні краіны. Толькі для пачаткоўцаў у літаратуры, што з часам прыйдуць нам на змену, за апошнія тры гады праведзена 40 літаратурных конкурсаў, выдадзена некалькі складанак пераможцаў іх і фіналістаў — маладых аўтараў. Пастаянна моладзі аддаюцца старонкі абласнога альманаха, для іх творчага развіцця ладзяцца майстар-класы, сустрэчы з прафесійнымі літаратарамі, ёсць нават свая школа «Малады літаратар». Ды і перацяць вопыт маладым на Гомельшчыне ёсць у каго!

Цікава, нестандартна працуюць у літаратурнай галіне актывісты Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Болсун, Яўген Калашнікаў, Ніна Шклярава, Тамара Кручэнка, Міхась Сліва, Вольга Раўчанка, Лілія Вялічка, Наталія Шэмет, Святаслаў Крупенька, Аляксандр Джад, Рыгор Бабчанок, Аляксандр Каляда, Аляксандр Атрушкевіч, Іна Спасібіна, Ева Дударга, Лідзія Долбікава, Іна Зарэцкая, Галіна Нячаева, Іван Бісеў, Вера Квяткоўская ды іншыя літаратары.

— **Яшчэ вы займаецеся і выдавецкай дзейнасцю.**

— З мэтай папулярызачыі новых мастацкіх твораў пісьменнікаў аддзяленне штогод выпускае па адным-два выпускі абласнога альманаха «Літаратурная Гомельшчына», а таксама зборнікі вядомых і маладых аўтараў, якія дасягнулі значных творчых поспехаў (напрыклад, адзначаем па выніках пэўнага года абласной і міжнароднай літаратурнымі прэміямі «Вярнасьць слову» ці прызнаём «Пісьменнікамі года» Гомельшчыны).

Мы ганарымся і тым, што на Гомельшчыне па ініцыятыве пісьменніцкай арганізацыі адной з першай у краіне з'явілася свая абласная літаратурная прэмія, якая носіць імя Кірылы Тураўскага. У 2022 годзе прэмія абласнога выканаўчага камітэта (гэта выданне кнігі для пераможцы творчага конкурсу і пэўны грашовы эквівалент) будзе ўручацца ўжо дзясяты раз. Звыш 40 прафесійных літаратараў і пачаткоўцаў атрымалі яе за гэты час дзякуючы падтрымцы кіраўніцтва вобласці. Сёлетняя падзея чакаецца менавіта на вялікім рэспубліканскім свяце ў Добрушы, што, безумоўна, запомніцца лаўрэатам на ўсё жыццё.

Да дня беларускага пісьменства выйдзе таксама міжнародны альманах «Літара. Літера. Ліцера» (заснавальнік

кіраўнікам камітэтаў і ўпраўленняў, гарвыканкаму і райвыканкамам за падтрымку творчых ініцыятыў нашай пісьменніцкай арганізацыі. Дзякуючы плённаму супрацоўніцтву, напрыклад, з галоўным упраўленнем адукацыі, робіцца шмат карысных спраў, накіраваных на папулярызачыю творчасці і прапаганду мастацкага слова сярод вучняў, моладзі.

— **А якую праграму падрыхтавала Гомельскае абласное аддзяленне да восеньскіх літаратурных свят?**

— Ведаецца, яна вельмі насычаная на творчыя падзеі, і пералічыць усё складана (гл. сайт: pismennik.by). Напярэдадні, з 31 жніўня да 2 верасня, у Гомелі, Тураве, Жыткавічах і Мазыры прыйдуць два фестывалі: XVII міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі» і IV абласны фестываль літаратуры «На зямлі Кірылы Тураўскага». Ва ўсіх літаратурных падзеях — майстар-класы, прэзентацыі новых кніг, творчыя лабараторыі і дыялогавыя пляцоўкі, ушанаванні пераможцаў, канцэрты самадзейных аўтараў і прафесіяналаў і г. д. — прымуць удзел 25 пісьменнікаў з Расіі і Украіны, 60 творцаў Гомельшчыны і звыш 400 фіналістаў міжнародных, рэспубліканскіх і абласных конкурсаў, якія мы арганізавалі і правалі. Упершыню ў фармаце фестывалю прыйдуць аўтарскія літаратурныя вечары-партэты славянскіх пісьменнікаў: напрыклад, Расію сёлета прадставілі заслужаны дзеяч культуры Кубані, вядомая паэтэса і празаік Светлана Макарава. А ганаровымі гасцямі ад Беларусі будуць народны пісьменнік краіны Мікалай Чаргінец і народны артыст Беларусі, член СІБ Эдуард Ханок. Вялікае кола творчых сустрэч-прэзентацый, якія павінны парадаваць чытача, адбудзецца і падчас ХХІХ Дня беларускага пісьменства. Мы гасцінна запрашаем на свята ў Добруш усіх літаратараў краіны — гэта ж, па сутнасці, наша прафесійнае свята. Усім будзем рады!

— **А якія планы ёсць адзначаць сваё 55-годдзе, якое надарыцца 30 жніўня?**

— Ведаецца, асабліва не да ўласнага свята, калі жывеш працай — арганізацыйнай, найперш, бо на творчасць часу не хапае зусім...

Свята яскрава сведчыць аб немалых клопатах беларускай дзяржавы, каб адрадыць гістарычную памяць і гістарычнае аблічча нашай краіны, праз помнікі старажытнасці і найлепшыя ўзоры прыгожага пісьменства звярнуць увагу сучаснікаў на тое духоўнае багацце, тую спадчыну, якую мае беларуская нацыя, а таксама разам ацаніць літаратурныя, культурныя, асветніцкія набыткі, якія прыўнеслі мы, сучаснікі.

Але ж неак у пандэмію напісаўся і выйшаў у Выдавецкім доме «Звязда» новы раман «Па веры вашай...» Твор для мяне асабіста няпросты, бо як пісьменнік я не меў права не выказаць уласную пазіцыю адносна нядаўніх падзей 2020 года і адказаць некаторым калегам на пытанне: ў якой краіне я жыву — паліцай ці герояў... І я яе выказаў. Як мог. Праўда для гэтага мне нават спатрэбілася зазірнуць і ў мінулыя стагоддзі. А калі напісана кніга — яе трэба данесці да чытача праз прэзентацыю ці творчы вечар, што, вядома, і зраблю.

А адзначаць... спадзяюся, буду ў сям'і — збярэ ў роднай вёсцы Вячын, што на Жыткаўшчыне, родных мне людзей. Не дзеля ўласна сябе толькі, а каб успомніць разам з братам, сёстрамі, пляменнікамі, уласнымі дзецьмі і ўнучкамі нашых дзядоў і бацькоў, якія сышлі, на святой зямлі, дзе пупавіна твая закапана.

Гутарыла Валянціна КАНСТАНЦІНАВА

— **Уладзімір Мікалаевіч, што для вас асабіста значыць Дзень беларускага пісьменства?**

— Тое, што мы ёсць нацыя, мы ёсць народ. Свята яскрава сведчыць аб немалых клопатах беларускай дзяржавы, каб адрадыць гістарычную памяць і гістарычнае аблічча нашай краіны, праз помнікі старажытнасці і найлепшыя ўзоры прыгожага пісьменства звярнуць увагу сучаснікаў на тое духоўнае багацце, тую спадчыну, якую мае беларуская нацыя, а таксама разам ацаніць літаратурныя, культурныя, асветніцкія набыткі, якія прыўнеслі мы, сучаснікі. Вядома, таму ў знавае для беларускай дзяржаўнасці свята мы найперш аддадзем даніну павагі нашым папярэднікам, пакаленням творцаў, якія пакінулі пасля сябе сапраўдныя падручнікі жыцця — выдатныя мастацкія творы.

— **І тут ёсць пра каго весці гутарку: у агульную ўсебеларускую скарбніцу духоўных здобываўкаў вялікі ўклад ўнеслі нямаля выхадцаў з Добрушчыны...**

— Справядліва сказана. У савецкі час вельмі плённа працавалі ў галіне літаратуры найперш нашы землякі: празаік Леанід Гаўрылін (нарадзіўся ў вёсцы Стэп), паэт і празаік Мікола Кусянка (родам з вёскі Перарост), паэт Паўлюк Прануза (малая радзіма яго — вёска Вылева). На шырокую літаратурную дарогу адсюль выйшлі паэты Віктар Шаўчэнка (родам з вёскі Карма) і Уладзімір Шварц (з Насовічэў). У Добрушы, дзе і нарадзілася, знайшла свой апошні прытулак наша калега, цікавая гомельская паэтэса і празаік Эма Усціновіч...

Рана далучыўся да непаўторнага хараста прыроды беларускага Прыдняпроўя, душэўнай прыгажосці палешукі і будучы народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, выдатны мастак слова Іван Шамякін (нарадзіўся ў Карме). І ў сваёй шматграннай творчасці не раз звяртаўся да родных берагоў. Невыпадкава падчас вялікага свята пісьменства тут яму ўдзячныя палешукі ўрачыста адкрылі помнік...

Зразумела, гэты невялікі пералік — толькі частка імёнаў стваральнікаў вялікага мастацкага багацця, якое, падкрэслію, з кожным годам памнажаецца.

— **Раскажыце пра сучасных яркіх таленты, калі ласка...**

— З вострым сацыяльным зрокам, добрым адчуваннем маральна-этычных запатрабаванняў сучаснасці, дасканалым веданнем жыцця пішучы свае творы сённяшнія літаратары, якія лёсам звязаны з Добрушчынай (нарадзіліся ці працуюць тут). Так, хораша заявілі пра сябе ў літаратуры празаік Валянціна Кадзетава-Арэстава (нарадзілася ў в. Мікалаеўка), паэтэса, празаік, казачніца Ганна Атрощанка (яе вытокі ў пас. Чырвоны Рог). Пад Добрушам жыве і плённа працуе ў паэзіі Іван Цітарэнка: хоць родам ён з вёскі Іванаўка Гомельскага раёна, сваё імясцё знайшоў менавіта тут. І, як мне падаецца, невыпадкава

Хто сказаў, што пісьменнікі старэйшага пакалення спрэс кансерватыры і градыцыяналісты, не прымаюць новага, карыстаюцца састарэлымі сюжэтамі? А вось Георгій Марчук у адказ на гэта... адкрыў свой «тэлеграм-канал» у шостым нумары часопіса «Польмя». Так пісьменнік назваў свае запісы, якімі падзяліўся на старонках выдання.

«Шмат што трымае памяць чалавека, у яе сховішча ёсць нешта такое, што запала ў сэрца і час ад часу аднекуль здалёк нагадвае праяркі факты жыцця, якія фарміравалі свядомасць чалавека, яго духоўны рост з дзяцінства

Мятліцкі. Цяпер, пасля яго ранняга сыходу, гэтыя словы не здаюцца ўжо надта пафаснымі і гучнымі.

Мікола пакінуў пасля сябе яркую паэтычную спадчыну, тытанічныя здабыткі ў перакладчыцкай дзейнасці. Так сталася, што творчая спадчына і яго равеснікаў, якія зарана пакінулі нас — Алеся Пільмякова, Уладзіміра Марука, Уладзіслава Рубанава, Алеся Асташонка, Пятра Васючэнка — цяпер на права належыць да залатога фонду нашай літаратуры, запатрабаваная чытачамі і крытыкай і сёння.

Мне даводзілася ўжо выказвацца пра паэзію і прозу Алеся Бадака, аднаго з самых яркіх сучасных твораў.

Ад імя пакалення

да старасці». Так пісьменнік сфармуляваў канцэпцыю новага для сябе жанру.

Але нягледзячы на новую форму, змест аказаўся і простым, і глыбокім, і па-чалавечы традыцыйным.

Не раз пераконваўся: якая б ні была форма, калі ў месце няма глыбіні і высокага майстэрства, ніякае штукарства не ўратае ад пустагты і шэрасці.

Марчук — прызнаны творца. І ў чым бы ні праяўляўся, яго проза і драматургія — паранейшаму цікавая з'ява ў нашай літаратуры, пазначаная тым майстэрствам, якое характэрна для найлепшых здабыткаў айчыннага прыгожага пісьменства.

«Нарэшце магу вызначыць галоўную, асноўную тэму амаль усіх маіх твораў. Гэта спакуса і пакаянне. Хацелася б, каб чалавек сам усвядоміў сваю адказнасць перад Богам, сваё прызначэнне і веру ў бессмертную сілу добра».

Бессмертная сіла добра... Сёння хто-нішто гэтую сілу падвяргае сумненню. З'явіліся творы, героямі якіх становяцца людзі якраз нядобрыя, з рознага роду комплексамі, якія і вакол сябе не бачаць дабрны, сумленнасці, годнасці.

Шкада, калі талент бачыць вакол сябе і сваіх герояў толькі бруд, здраду, пошасць. Найлепшыя ўзоры нашай, рускай і сусветнай літаратуры заўсёды вызначаліся гуманізмам, сцвярдзеннем высокага і светлага.

Але я крыху адхіліўся.

На прыкладзе публікацыі Георгія Марчука мне хацелася б паразвацца пра ролю пісьменнікаў старэйшага пакалення ў сучасным літаратурным працэсе. Нярэдка ў адрас старэйшых твораў з боку маладых сьпылчона папрокі ў чалавечым і духоўным выгаранні, архаічнасці, банальнасці і г. д.

Такія папрокі гучалі з боку маладзёнаў нават у адрас Купалы і Коласа, Бядулі і Гарэцкага.

Так сталася, што сёння на кніжным рынку завозна — адна за адной выходзяць кнігі самых розных аўтараў, балазе выдавецтваў хапае і не ўсюды высокія патрабаванні да якасці твораў, асабліва калі аўтар гатовы браць на сябе фінансавыя выдаткі выдання. Хацелася б, каб нашы літаратуразнаўцы, сучасныя аўтарытэтычныя крытыкі часцей звярталіся да асэнсавання творчасці сучаснікаў, прадстаўнікоў сталага пакалення пісьменнікаў.

Са старэйшымі «браліся ў рожкі» і творцы, якія потым самі станавіліся шануюнымі асакамі, прызнанымі мэтрамі, «заканадаўцамі мод» у айчынным прыгожым пісьменстве.

«Ведаеш, сёння на плячы нашага пакалення кладзецца цяжар адказнасці за роднае мастацкае слова», — казаў мне зусім нядаўна Мікола

Не колькасцю кніг, вершаў і апавяданняў вызначаецца яго ўклад у літаратуру, а менавіта высокай адказнасцю за слова, актуальнасцю ўзнятых маральных праблем.

Заўсёды з прыемнасцю чытаю зацемкі Казіміра Камейшы «Паміж кубкамі і вуснамі». Вядомы паэт праявіў сябе ў новым жанры мудрымі развагамі, цікавымі назіраннямі, тонкім гумарам.

Зрэшты, калі я пісаў пра дзённікі з архіваў твораў і цікаваць да іх з боку чытачоў, то развагі, якія рыхтуюцца сучаснікамі адмыслова да друку, гэта цалкам завершаныя самастойныя арыгінальныя літаратурныя творы, і яны адпавядаюць усім патрабаванням высокай літаратуры.

Так сталася, што сёння на кніжным рынку завозна — адна за адной выходзяць кнігі самых розных аўтараў, балазе выдавецтваў хапае і не ўсюды высокія патрабаванні да якасці твораў, асабліва калі аўтар гатовы браць на сябе фінансавыя выдаткі выдання.

Хацелася б, каб нашы літаратуразнаўцы, сучасныя аўтарытэтычныя крытыкі часцей звярталіся да асэнсавання творчасці сучаснікаў, прадстаўнікоў сталага пакалення пісьменнікаў.

Здавалася б, многія ўжо не раз былі героямі крытычных артыкулаў, і не толькі дзеля іх падтрымкі патрэбны аналіз творчасці. На прыкладзе найлепшых здабыткаў нашай літаратуры важна паказваць сапраўдную вартаць мастацкага слова, тое, што можа і павінна стаць прыкладам для маладзёшых калег.

А ў тым, што ў нашай літаратуры нямаюць якасных яркіх здабыткаў, я змог пераканацца, рыхтуючы штотдзённымі выпускі паэтычных твораў «Адным штрыхом» для радыёканала «Культура», а таксама праекта «Прачулым радком».

Нядаўна ў суботу і нядзелю ў межах гэтага праекта мы агучвалі лірычныя вершы Алеся Жыгунова. Прыемна было пачуць тэлефанаванні з падзякай за дастаўленую асалоду ад гучання сапраўднай паэзіі.

Алеся Жыгуноў кыве ў Глыбокім, не так часта бывае ў сталіцы, не спешчыны кнігамі і публікацыямі. А, між тым, на мой погляд, гэта адзін з яркіх тонкіх лірыкаў, на творчасць якога варта звяртаць увагу крытыкі і чытачоў.

Я ні ў якім разе не прэтэндуў ў гэтых нататках на глыбінны аналіз, значнасць уласных ацэнак. Можна сёння назваць імёны нашых пісьменнікаў старэйшага пакалення, якія па праве могуць лічыцца гонарам айчынай літаратуры.

Час няўмольны, і ў некаторых скончыўся іх жыццёвы шлях, некаторыя не так актыўна, як раней, выступаюць у друку. Але зробленае імі застаецца значнымі старонкамі ў вечнай кнізе пад назвай «Беларуская літаратура».

І тым больш важна заўважаць і ацэньваць тых, хто і сёння ў творчым шэрагу, хто ад імя свайго пакалення кажа вартае слова пра наш час, пра здабыткі мінулага і перажытага, разважае пра многія правы жыцця, дзеліцца з чытачом мудрасцю і талентам.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Два дзіцяці і двое дзяцей

Асабліваць нашай мовы выяўляецца, акрамя ўласнабеларускай лексікі, і ў сінтаксісе. Сёння засяродзімся на адметнасці канструкцый «2, 3, 4 + назоўнік са значэннем маладой істоты». Словаўтваральная мадэль такіх назоўнікаў таксама «свая», бо яны маюць ніякі род і набываюць суфіксальны фармант -яці- у родным, давальным і месным склонах адзіночнага ліку: *дзіця(ё), ічаня(ё), жарабя(ё) → дзіцяці, ічаняці, жарабяці...*

Назоўнікі гэтай групы могуць спалучацца і з колькасцямі, і са зборнымі лічэбнікамі (ад *двое* да *дваццацера*), і ў аўтара ёсць права выбару: *Але тут ад купкі людзей далейцамі галавы, і я пазнаў іх: глухі галас палясоўшчыка і звонкія дысканты двух дзяцей* (Уладзімір Караткевіч); *Манька — шостае дзіця ў сям'і, а ўсяго ў іх васьм дзяцей* (Людміла Кебіч); *А то шасцёра дзяцей — далёка не сідзець* (Васіль Быкаў); *Сапраўды, М. Танк надзвычай шмат зрабіў для сваёй цёткі Соні і яе траіх дзяцей* (Мікола Мікуліч).

Пры спалучэнні са зборнымі лічэбнікамі (акрамя *абодва*) назоўнікі ў назоўным і вінавальным склонах маюць форму роднага склону множнага ліку (трое *дзяцей*, пяцёра *ічаняці*, дваццацера *цялят*). Пры спалучэнні з колькасцямі лічэбнікамі (5—20, 30, 45, 107...) назіраецца такое ж кіраванне: 5 *бусяняці*, 26 *дзяцей*, 108 *цялят*.

Калі ж выкарыстоўваецца простыя колькасныя лічэбнікі 2, 3, 4, то ў складзе колькасна-іменнага спалучэння як дзейніка (назоўны склон) залежнае слова мае канчатак -і, прычым -яці- захоўваецца: *Пасяўца на траўцы і яшчэ 4 цяляці, якія перанеслі стрэс пасля выкрадання двума зладзеямі; 2 дзіцяці-аўтысты маюць персанальнае суправаджэнне, 4 дзіцяці з парушэннямі функцый апорна-рухальнага апарату — суправаджальнікаў*. У канструкцыі, якая выкарыстоўваецца ў вінавальным склоне, назоўнік мае форму *дзяцей, цялят* і г. д. (*знайшлі трох бусяняці, убачылі двух дзяцей*).

Зборны лічэбнік *абодва* мае тыя ж формы і тую ж спалучальнасць, што і колькасны лічэбнік *два*: *Нягледзячы на гэта, абодва дзіцяці з'явіліся на свет і ўвесь час пасля нараджэння добра сябе адчуваюць; У беларускай лічылася, што ў гэтым выпадку шкода будзе нанесена абодвум дзецям*.

Пасля састаўных колькасных лічэбнікаў, што заканчваюцца на 2, 3, 4, у складзе канструкцыі, якая выкарыстана не толькі ў назоўным, але і ў вінавальным склонах, залежнае слова мае канчатак -і і фармант -яці-: *Ужо адкрыты і працуе пункт карэкцыіна-педагагічнай дапамогі, які наведваюць 23 дзіцяці з лёгкімі парушэннямі маўлення; Увечары 6 чэрвеня наблізу вёскі Залаты Рок супрацоўнікі міліцыі спынілі Mercedes-Benz, у якім без адпаведных дакументаў перавозілі 24 цяляці; Летась было выяўлена 104 дзіцяці з 47 сям'яў, якія знаходзіліся ў сацыяльна небяспечным становішчы. З гэтай прычыны патрабавалася праўка наступных сказаў: *Усяго ў аўтобусе знаходзіліся 43 пасажыры і два кіроўцы, у выніку ДТЗ пацярпелі 32 дзяцей [дзіцяці]; За 17 гадоў прытулак, які ён [капелан] заснаваў, прытуліў больш за 3000 сірот, а сам «Баця» ўсынавіў 33 дзяцей [дзіцяці]; У раёне 42 дзяцей [дзіцяці] пражывае ў 40 апякунскіх сям'ях, 32 дзяцей [дзіцяці] — у 21 прыватнай сям'і*. Беларускай мове не ўласцівыя састаўныя зборныя лічэбнікі, таму ўжыванне *выразаў трыццаці двое дзяцей, трыццаці трое дзяцей, сорак двое дзяцей* няправільнае. Дарэчы, усе зборныя лічэбнікі ў гэцце пішуцца толькі словамі, а не лічбамі.*

Канструкцыя з састаўным колькасным лічэбнікам, выкарыстаная ў родным, давальным, творным і месным склонах, ужываецца без абмежаванняў: *Клуб аўтаамагараў з Брэста рыхтуе дабрачынную акцыю для 63 дзяцей (родны склон); За гэты працяглы перыяд Галіна Леанідаўна і Ігар Вітальевіч выхавалі і далі пуцёчку ў жыццё 22 дзецяў... (давальны склон); Напрыклад, сірыйскі беганец Газа А., прыхаўнічы ў Германію з цягчырма жонкамі і 23 дзецямі, за год атрымаў ад прымаючыга боку дапамогу 360 тысяч еўра (творны склон); Даследаванне монстра было эксперыментам на заіканні, які быў праведзены на 22 дзецяў-сіротках у Дэвенпорце, штат Аёва... (месны склон)*.

Цяжка згадзіцца з перакладам канструкцыі *оба ребенка* ў трохтомным «Руска-беларускім слоўніку» і ў анлайн-перакладчыках як *абое дзеці*, бо, на нашу думку, правільны пераклад *абодва дзіцяці* (назоўнік *дзіця*, як адзначалася, ніякага роду). *Абое, як і двое, трое і г. д.*, — зборны лічэбнік і патрабуе пасля сябе роднага склону множнага ліку (*трое дзяцей*), таму, калі трэба падкрэсліць разнаполасць, дапушчальна ўжываць *абое дзяцей* (як і *абое бацькоў*). Але часцей выкарыстанне лічэбніка *абое* дыктуецца формай выказвання або кантэкстам: *У вайну яна [Соф'я Друкер] страціла абайх дзяцей — дачку і сына: тэя загинуў ў яўрэйскім гета; Увоўле за плячыма Адама Іосіфавіча і Ларысы Мікітаўны доўгае, не вельмі простае жыццё. Абое — дзеці вайны*.

Без лічэбнікаў не гэта ўжывіць шмат якіх тэксты публіцыстычнага, навуковага і мастацкага (празаічныя і драматычныя творы) стыляў. Таму ўвага да правільнага іх спалучэння з назоўнікамі павінна быць не меншай за іншыя рэдактарскія прыёмы.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Адкуль ножкі растуць?

У мінулых нумарах мы ўжо пісалі пра дзіцячую кніжку Міхаіла Дзеравянкі «Казачныя прыгоды Курносіка і Пушынкi» («Сказочные приключения Курносика и Пушинки»), гэтым разам расказваем пра яе працяг. Пад мяккай вокладкай выдання «Курносiк і Пушынка. Прыгоды працягваюцца» («Курносик и Пушинка. Приключения продолжают») якая днямі пачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», хаваюцца дзве павучальныя гісторыі аб героях і іх сябрах. Багата ілюстраваная кніга адрасавана дзецям малодшага школьнага ўзросту і змяшчае 47 старонак канцэнтраваных прыгод.

У кароткай анатацыі чытаем: «Наперадзе хлопчыкаў і дзяўчынак чакаюць новыя незвычайныя прыгоды, нечаканыя павароты, сустрэчы са старымі і знаёмства з новымі героямі, дзівоснае сяброўства і, канешне ж, чараўніцтва!» І тут хтосьці справядліва заўважыць: «Гэткае апісанне адпавядае зместу амаль любой дзіцячай казкі». Што праўда, то праўда, ды нельга забываць: стварыць нешта па-сапраўднаму ўнікальнае ў наш час практычна немагчыма. Паколькі ўсе сэнсы ўжо рэалізаваны, спадзявацца застаецца толькі на фармальнае іх вырашэнне.

Паглядзім жа, як пісьменнік спраўляецца з пераасэнсаваннем вядомых

сюжэтаў. Пачынаецца апавед там, дзе скончылася папярэдняя кніга. Пераможаны сын Бабы-Ягі Ведзік «вярнуўся ў хатку на курных ножках, але не адмовіўся ад сваіх каварных задум». Аўтар пакідае на гэты конт цікавую заўвагу: «Злыя сілы заўсёды што-небудзь супраць каго-небудзь задумваюць». Нельга не адзначыць, як эlegantна ў працягу казачнай гісторыі Міхаілу Дзеравянку ўдалося перасіліць наратыўны шаблон і выйсці за межы збітага «Жыла-была...»

Увагу, аднак, звяртаюць на сябе некаторыя лагічныя хібы, якія перакачвалі ў новую кнігу наўпрост з папярэдняй. Так, у пачатку гісторыі Пушынка «прымярала модныя сукенкі, круцілася ў іх»,

а Курносiк «выразаў з дрэва мадэль чарговага аўтамабільчыка», калі «ў клас увайшоў сімпатычны хлопчык і прыемна ўсміхнуўся». Усё ж такі ўявіць падобнае нават у групе прадоўжанага дня — адзеці, нагадаем, ходзяць менавіта ў першы клас — складана. Ды як «мадэль», то, пэўна ж, «аўтамабіля». Тут можна абсціцца без суфікса, бо і так зразумела, што мадэль тая не ў натуральную велічыню.

Маюцца ў кнізе і недакладнасці, з дазволу сказаць, прасторава-часавыя. Як мінімум аднойчы гэта прыводзіць да канфілікту паміж ілюстрацыямі і словам. Так, у другой частцы прыслужнікі Бабы-Ягі адвлялі герояў «да хаткі на курных ножках, лёгка паднялі яе і накрылі палонных, нібы каўпаком». Спрабуючы збегчы, палонныя «ўзяліся капаць пад сцяной зямлю». Закрадвееца пытанне: «Чаму ў хатцы на курных ножках земляная падлога?» Не здолела знайсці адказ і мастачка Алёна Лукоўская, на яе малюнку малыя разбіраюць масніцы.

Зрэшты, магчыма, развіццё галоўных герояў не па гадах вытлумачваецца іх цэнтральным становішчам у апаведзе,

а надзвычайная ўмоўнасць падзей — усяго толькі бяскрыўднае дапушчэнне чароўнай казкі. Так, у рэальнасці твора малалетні хлопчык лёгка можа «ўскочыць у аўтамабіль і паехаць на палігон», каб потым адпачываць у аўтасалоне «пасля чарговага заезду на любімым мерседэсе». Усё гэта ператварае казку Міхаіла Дзеравянкі ў адну працяглую і захапляльную дзіцячую фантазію, у якой магчыма ўсё.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Сцежка ў дзяцінства

«Агледзіны» — невялікі апавед пра сталенне, што прыносіць падарункі, якія чакалі ў дзяцінстве. Кожны герой прыхоўвае нешта са свайго мінулага і не гатовы так проста гэта раскрыць. Аўтар удала карыстаецца мастацкімі сродкамі, каб зацікавіць чытача.

Анатолий Шабалин нарадзіўся 6 студзеня 1946 года ў Мінску. Ён не прафесійны пісьменнік. Сваё жыццё прысвяціў архітэктуры. З'яўляўся членам аўтарскіх калектываў, якія займаліся распрацоўкай такіх знакавых аб'ектаў, як «Мінск-Арэна», «Палац Рэспублікі», жылы раён Лябяжы. Аўтар песень, мюзіклаў, вершаў і праявіў твораў. Маленькая апавед «Агледзіны» сёлета пачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

У цэнтры гісторыі — надзвычайная падзея. Любімая ўнучка Валерыя прывозіць са сталіцы ў вёску Любішчы і знаёміць са сваякамі маладога чалавека. Вакол гэтага і разгортваюцца ўсе прыгоды кампаніі, што сабралася летнім вечарам за сталом. Акрамя ўсяго, і малады чалавек аказваецца не такім простым, як можна было чакаць.

Мова твора руская, але з адным нюансам. З самых першых старонак аўтар дэманструе ўзорную мову, што падкрэслівае напружанне жыхароў вёскі, якія імкнуцца ўдаваць блізкасць да гарадскога жыхара. Чым далей разгортваюцца падзеі, тым больш у мове мясцовых з'яўляюцца беларускія, дыялектыны яскравыя выразы — сведчанні таго, як жаніха прыняла радня. Мікс беларускай і рускай моў стварае непаўторную карціну апаведу.

Спаўчненнем культуры прасякнуты ўвесь твор. Аўтар дэманструе гэта і ў імёнах герояў. Цярэнці — імя больш характэрнае для ўсходу, калі не Беларусі, то Расіі, а вась Леанарда дакладна можна сустрэць у заходняй частцы нашай краіны. У чытача застаецца права самому вызначыць, дзе ж знаходзіцца гэтая вёска Любішчы.

Рэчаіснасць сутыкаецца з містычным светабачаннем мясцовых жыхароў. Яны не сароміцца дзяліцца тым, як змянілася вёска за гады іх жыцця. Нібыта Любішчы аджылі свой век разам з іх жыхарамі, запаволіліся і спыніліся. Тэму разбурэння вясковага ладу жыцця Анатолий Шабалин раскрыў цалкам.

Паўстае пытанне: «Чаму тады людзі застаюцца ў вёсцы?» Героі апавядання самі адказваюць на яго, калі паказваюць жаніху мясціны. Тут і Святое возера, якое перайменавалі ў Камсамольскае, але мясцовыя ўпарта не карыстаюцца гэтай назвай; і вечны дуб, які сваімі карэннямі разросся на ўсю зямлю; і лясны гушчар, дзе абавязкова можна адшукаць папараць-кветку. Такага не знайсці ў сталіцы.

Твор скіроўвае да роздумаў аб тым, што ж стрымлівае людзей ад пераезду ў горад, што штурхае маладых людзей вяртацца з вялікіх гарадоў у маленькія паселішчы па ўсёй краіне.

Пагляд старэйшых адрозніваецца ад маладзёжнага. Першыя ўспамінаюць маладосць і сумуюць па гадах, што мінулі. Маладыя ж успрымаюць усё як прыгоду, цёплыя ўспаміны дзяцінства грэюць сэрца. Для дзяўчыны Валерыі Любішчы насычаны атмасферай таго самага бесклапотнага лета ў вёсцы, калі ты яшчэ вучышся ў школе, а адзіная праблема — забароны бабулі.

У аўтара атрымалася дасцінна і жыва перадаць непаўторнае сямейнае застолле. Рэдкая падзея можа сабраць настолькі непадобных людзей, звязаных сваяцтвам, за адным сталом. Тут знойдзецца месца для ўсяго: нетактычных пытанняў, палітыкі кітайскага ўрада, мясцовых чутак, бабуліных спеваў. Апошнія асабліва каштоўныя, бо надзвычайна рэдкія.

Кожны з герояў мае што сказаць і пры гэтым адчувае абароненасць. Падчас гутаркі нараджаюцца і знікаюць усё непаразуменні вялікай кампаніі, бо падмурак тасункаў усё-такі цёплы і любівы. За сталом раскрываецца душа беларускай сям'і, саміх беларусаў.

Уменне перадаць каларыт айчынай вёскі, змяшэнне моў, настальгія аб мінулым — усё гэтыя элементы выразна характарызуюць аўтарскі стыль Анатолия Шабалина.

Яна ЦЭГЛА

З рэдакцыйнай пошты

Вернасць роднаму слову

З пісьменніцай Ганнай Атрошчанкай знаёма даўно па яе творах, рэгулярна сустракаліся на розных гарадскіх мерапрыемствах. Добра ведаю і пра тое, што яна нарадзілася і вырасла на Добрушчыне, якую ўслаўляе ў творчасці. За шматгадовую літаратурную дзейнасць член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага саюза журналістаў узнагароджана дыпламамі і граматамі, памятнымі медалямі. Вершы і проза яе адрэваліся ў мясцовай і рэспубліканскай прэсе, калектывных зборніках.

У сваіх творах пісьменніца заўсёды заклікае чытачоў, каб любілі Беларусь, шанавалі родныя мясціны, не забываліся на гісторыю. І пастаянна імкнуліся быць дабрэйшымі, святлейшымі душой і думкамі, вернымі Радзіме. Ды з асаблівай павагай ставіліся да ветэранаў вайны і працы. Менавіта дзякуючы гэтым людзям мы і жывём сёння, любуемся ўзнятымі з руін гарадамі і вёскамі, навакольнай прыродай... Людзі прыходзяць у гэтае жыццё па волі Бога і дзеля таго, каб на роднай зямлі тварыць дабро, быць сапраўднымі патрыётамі.

У новай кнізе «Сын», якая пачыла свет у выдавецкім доме «Гомельская праўда», пісьменніца праз сваіх літаратурных герояў распавядае пра патрыятызм і вернасць роднай зямлі, пра сапраўднае каханне і чалавечую годнасць. З асаблівай цёпльнай гадвае аўтарка і прыгажосць беларускай прыроды, родныя вясковыя краявіды.

З цікавасцю чытаюцца розныя старажытныя паданні, прыказкі і прымаўкі, расповеды аб прыкметах. Асобна вылучаецца апавесць «Вернасць» пра настаўніцу вясковай школы. Не дачакаўшыся каханага з фронту, яна назаўсёды засталася вернай яму. І ўсю любоў настаўніца падарыла сваім вучням і хатнім кветкам. Прырода — своеасаблівы храм. Прыгожы і чароўны. Храм гэты неабходна ўсяляк зберагаць, інакш адбудзецца сапраўдная катастрофа і знікне з нашай зямлі харства.

У апавяданні «Мне сінілася вайна» адлюстраваны падзеі ваеннага часу, якія занатвала дзіцячая памяць. Гэтыя падзеі турбуюць, хваляюць літаратурную гераню Ганну Сяргеўну. Яшчэ маленькай дзяўчынкай яна адчула на сабе жудасць ваеннага ліхалецця. Бо разам са сваімі блізкімі стала вязнем і пачыла шмат горкага і жалівага. Маленькая сястрычка разам з бабуляй намерлі тады за дратамі на нямецкай зямлі ў няволі, а вась Ганначы пашанцавала выжыць у гэтым пекле. Пасля вызвалення разам з матуляй і дзядулем вярнуліся на Гомельшчыну, дзе замест роднай хаты ўбачылі толькі папалішча. Спачатку жылі ў зямлянцы, потым пабудавалі новую хату. І годна выстаялі ў цяжкіх пасляваенных часах, не зламаліся, а засталіся вернымі сваёй маленькай радзіме, Бацькаўшчыне.

Прыкметна вылучаюцца таксама апавяданні «Сын», «Успамін», «Настаўніца», «Выпрабаванне» і іншыя. Трэба адзначыць, што новая кніга Ганнай Атрошчанкай «Сын» з густам аформлена і чытаецца лёгка. Мова тут пяшчотная, мяккая, зразумелая. Яна дазваляе кожнаму чытачу ўсім сэрцам працуць гістарычнае мінулае, зразумець святло роднага слоўка, адчуць непаўторнасць беларускай зямлі і прыроды.

Наталля НІКІШІНА,
загадчыца аддзела абласной універсальнай бібліятэкі
імя У. Леніна г. Гомеля

Віктар КАЖУРА

Раскрыжаванае рэха

На цябе я маліўся, нібы на ікону, —
А душу на выгнанне прадаў.
Знемагаў і шаптаў я: «Ніколі... нікому...
Я цябе... я цябе...». Ды аддаў.
І сплыла дагарэлаю свечкай
Мроя-вера ў тужлівай журбе,
Рэхам-песняй, самотай расквечанай,
Ад цябе, да цябе — пра цябе.

Цыганка

— Для яе больш не станеш каханым, —
Мне аднойчы цыгінка гадала. —
Не назбыцца табе тое раны:
Ваша ішчасце ў тумане растала.
Час міне, толькі ўсё не залечыць —
І балесныя будуць струны.
Выпадкавай — чужое сустрэчы —
Апячэ нацалунак скуны,
Як зімовым скрываўленым ранкам,
Схаладалы ад слоты дарог,
Не каханым — звычайным каханкам
Пераступіш жаданы парог.

На магіле
любві здратаванай

Узылі палыны,
Знерухомелі краскі сухія,
Фарбай чорнаю сны
Апякаліся ў ночы глухія
На магіле Любві здратаванай.
І ўжо больш не заві —
Рэха ў спаленым лесе не ходзіць.
Кветка ў колер крыві
На выжарах нясмела ўзыходзіць
На магіле Любві здратаванай.
І ўжо больш не гукай —
Безгалосага хто там пачуе?!
І слядоў не шукай —
Забывіць на слядах тых пачуе
На магіле Любві здратаванай.

Мяне ты пазаві —
Я да цябе прыйду,

Па сполахх зарніц —
Сляным — цябе знайду.
Агням цішыні
Расквечу небакрай,
З-пад зорнай вышыні
Шапну табе: «Чакай!»
Крывёю заклану,
Вазьму за сведку ноч:
Даруй за слоў ману —
Вярні

наш
майскі
дождж!

Яна — мая,
Яна — твая
Святая тайна.
Адчай сустрэч
І сорам — прэч!
Святая тайна.

Фота Кастуся Дробава.

Ноч — у агні,
Крык цішыні —
Святая тайна.
Мой недавер,
Тваё: «Павер!»
Святая тайна.
Слоў не вярнуць.
Як рок: «Забудзь!»
Святая тайна.
Змоўк тэлефон,
Хаутурны зван —
Святая тайна.
.....

Сляза Каханья,
Дождж Расставання —
Святая тайна...

Шэптам

Майскі дождж уначы...
Небакрай паласуюць зарніцы...
Мая рука на тваім плячы —
Да цябе я баяўся спазніцца.

Майскі дождж уначы...
Як гаючай спагады жывіца,
Горыч дум, крыўду слоў залячыць —
Назаўжды нашым душам злучыцца.

Майскі дождж уначы...
Кропля-зорка ў далонях іскрыцца...
Кліча туманная далачынь
Нас з табою між зор заблудзіцца.

Майскі дождж уначы...
Кропель шум...
Сэрцаў спеў...
Нам — не спіцца...

Як наш май нам з табой зберагчы?
І на дождж уначы не забыцца?

Я прыйду да цябе — на цябе! —
і аклікну:
— Разам пойдзем у край залацістых агнёў!

Шэптам

Жыццё ізноў мяце, дарожыць
Прывіды нашых пуцявін,
А мы стаім на раздарожжы:
І ты — адна, і я — адзін.
Управа крок ці крок улева —
Чужых, зайздросных словаў стын.
Ды цераз зайздрасці залеву —
Вачэй тваіх тужлівых сін.
— Вярні мне ўсмешкаю былое,
Адчайны крык здалёк пачуй:
Надзеяй, Верай і Любоўю
Ратуў душу маю! Ратуў!

З дарог касмічнай адзіноты
Успышкай-знічкаю між хмар
Адно другому без звароту
Сябе прыносілі мы ў дар.
Шаленства ночы раскаванай,
Нібы праз міг — канец жыцця, —
З табой, ад свету адарваны,
Прасіў, сасмазлы, забыцца.
І нас узносіла каханне,
І намі — свету адкрыццё
Праз невыноснае чаканне
І душаў прагнае зліццё.
Шапталі ітосе сухія вусны
І разрывалі ночы цішы...
ЛЮБОВІ смак такі спакусны,
Ды цяжкі ён — КАХАННЯ крыж.

Пра тваё каханне да мяне расказалі рукі,
Якія ў пяшчотна-ўзнёслай стоме
Дарылі спакой сэрцу,
Радасць — целу.
Душы — акрыленасць.

Знянцку — громам між зімы —
Прыйшла навіна-бліскавіца.
Што мы з табой — ужо не мы,
Надзеі высахла крыніца.
А потым — змрок. Тваё: «Даруй!»
І ноч — чарнай ад чорнай ночы.
І больш не ўбачыць мне зару —
Крык засланіў пакутай вочы.
А ты была ў той міг СВЯТОЙ —
Піла, як лек, маё пракляцце —
Адно:

«ЛЮБЛЮ!..
ТЫ — ТОЛЬКІ МОЙ!» —

Шапталі вусны як закляцце.
А я не кляў — я заклінаў,
А я прасіў раскутай ночы...
І ішчасія вечар наш настаў:
Да зор з табою разам крочым.

Цыкл «Дзве штрафы»

Пакуль жыве ўва мне любоў
І думкі светлыя аб людзях,
Датуль вясці агідны бой
Зайжды пляткар якісьці будзе.

І што тут зробіш? Гэткі цень,
Калі няма рэальных крылаў.
Глядзець на неба кожны дзень,
Каб ноч не вырыла магільу.

Поўня гарачай аладкай
Чорную ноч частавала.
Я назірала, украдкай,
Як ёй любві не ставала.

Дзесьці падзеліся зоркі...
(Хоць бы адна, у падтрымку).
Мне адзінока і горка
З ёй на бязлюдным прыпынку.

Здараецца, што родная зямля
Становіцца адзіным ратаваннем,
Калі зірнеш на многае здаля,
Са звыкллага палетка на святанні.

І зразумееш: шал людскіх страстей,
Што калашмаціць многія народы
Пад смех пераўвасобленых чарцей,
Не мае дачынення да прыроды.

Летні дзень, як не дзень, а імгненне,
Хоць даўжэйшы за ноч насамрэч,
Ад нудоты і жалю збаўленне,
Праганяе ўсё цёмнае прэч.

Летні дзень — царства белых аблокаў
У лостэрку азёрнай вады,
Час, калі набрынялыя сокам
Цешаць вока ў садочку плады.

Нам жыцця не хапае, каб жыць,
Не хапае займець адпачынак.
Можна трошачкі толкві купіць,
Як для булачак, жменьку разынак.

Не хапае жыцця аніак,
Каб адчуць яго ўсю асалоду.
Ды затое які маюць смак
Тыя хвілі-разынккі свабоды!

У кожнага паэта ёсць слабінка:
Не спальваць выпадковыя радкі,
Што дробныя нагадваюць галінкі
Над поймай пачуццёвае ракі.

Няхай сабе жыўць яны, малыя,
Падтрымкаю для велічных салін.
Світанак іх расой сваёй мяе
На фоне часу з дарагіх хвілін.

Тамара МАЗУР

Прастора патрэбна хоць зрэдку,
Няхай сабе і ў глушы,
Каб скінуць скуру авечкі,
Адчуць шырыню душы.

І зверыць свой час па зорках,
Якія танюць блуз,
А ў поўдзень з высокай горкі
Спіхнуць апастылы груз.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

...Дні стаялі ясныя, цудныя ў сваёй ціхамірнасці і спакоі. Усё неверагоднае, невымернае характасто залатога восені сканцэнтралася ў бяздоннай сінечы неба, цёплай і крохкай, якая бывае толькі ў такую пару, у пляшчотнасці злёгка крунутых смугою, быццам ажурных, ранкаў... І той дзень абядаў быць хуткапалынным, адным з мімалётных, — бо хто заўважае час, калі шчаслівы...

Гелена няспешна ішла цераз парк да ўніверсітэта — часу да прызначанай сустрэчы з навуковым кіраўніком было ўдосталь. Яны меліся абмеркаваць план даклада на канферэнцыю, куды аспірантка паслала тэзісы некалькіх месяцаў таму і зусім на гэта забылася за бясконцымі грамадскімі справамі, падрыхтоўкай да залікаў і іспытаў, а тут прывішло запрашэнне! Марк, так звалі загадкава кафедры першакрыніці, дзе спецыялізавалася Гелена, успрыняў паведамленне з энтузіязмам. Папярэдзіў, што працы шмат, але калі гэта пужала ўлюбёную ў сваю справу дзяўчыну?

Яна набліжалася да трохпавярховай будыніны ў аддаленым закутку парка. Колькі тут выхаджана — здавалася, кожная выбоінка на шматлікіх сцэжках была знаёмай, але ніколі не даводзілася бачыць усяродзіне доміка ці побач з ім хоць нейкія прыкметы жыцця: ні людзей, ні руху — наглуха зачыненыя вокны нязменна адлюстроўваюць святло, незалежна ад надвор'я, халоднымі шыбамі, на дзвярах заўсёды цяжкі навясны замок... Але ў той дзень Гелена заўважыла там хлопчыка. Неагароджаная плячоўка на ўзроўні трэцяга паверха калісці, верагодна, была падлогай балкона. Цяпер жа адтуль спускаліся сходы без парэнчаў і сканчаліся акурат над вокнамі другога паверха. Хлапчанё марудна, як зачараванае, прыступка за прыступкай, ішло ўніз. Адрослыя, але акуратна падраўняныя, бы ядвобныя, густыя цёмна-каштаныя валасы, што ў сонечным святле адлівалі медзю, густоўная вопратка класічнага крою на зграбненых фігурцы... Ні адначы, ні дабавіць — герой кінаавелы, дзіця заможных бацькоў, уласнікаў спадчыннага палаца!

«Зраз ён спыніцца на апошнім прыступцы», — паспела падумаць Гелена, перш чым хлопчык, апынуўшыся ля самага краю, зрабіў наступны крок... Гелена інстынктыўна закрыла твар далонямі, адчула глухі удар — нешта ўнутры абарвалася, зламалася, перастала дыхаць, пульсаваць, жыць...

Пасля напружанага дня, поўнага спраў, сустрэч, разоў, Гелена ўрэшце вярталася дадому. Яна прадувала пах смачнай вядоры, якую, натуральна, паспела прыгатаваць маці, пакуль чакала, калі ўсе збяруцца за сталом падзяліцца ўражаннямі перажытага і планами. Заставаўся квартал — і Гелена каля свайго дома, дзвяціпавярховіка сярэд сабе падобных у адным са спальных раёнаў вялікага горада.

Дахі ўнутры

Апавяданне

Яна ўзняла вочы — над адным з гмахаў паказалася бледная плямка месяца на фоне яшчэ светлых адценняў неба. Гелена згадала, як у дзяцінстве, калі з кампаніяй, а калі і сам-насам, аблазіла ўсе навакольныя гарышчы. Звычайныя гульні, пясочніцы, горкі, арэлі-каруселі яе не цікавілі, а вось узлезці куды-небудзь, і чым вышэй, тым лепш, ды пастаяць на самым краёчку, з замірэннем сэрца глядзячы ўніз — а страху вышынні ніколі не адчувала, — у гэтым была яна ўся. А вось цяпер, падумала Гелена, яе «подзвіг» паўтарае нехта яшчэ: на краі даху бліжэйшага дома раптам з'явілася хударлявая постаць. Джынсы, невыразнага колеру мешкаваты швэдар, светлыя доўгія валасы... Зусім як некалі Гелена, дзяўчына стаяла і глядзела ўніз. Але... Што ж яна робіць?! Марудна, быццам толькі паспрабаваць: а як гэта? — дзяўчына нахілілася за край, аддзялілася ад яго і... паляцела насустрач непазбежнаму...

Гелена не бачыла, які цела ўдарылася аб зямлю, — скруціўшыся, як смуж, заплюшчыла вочы і закрыла галаву рукамі. Уся яе сутнасць быццам малілася аб тым, каб ператварыцца ў кропку, сысці ў нішто, знікнуць, толькі б не адчуць таго, што зраз абудзецца. Але гэта не дапамагло...

Якое шчасце: з дзіцячых гадоў Гелена марыла пабываць у Піцеры, горадзе белых начэй і развадных мастоў — і вось яна едзе туды ў камандзіроўку як на тыдзень працаваць у архіве з нядаўна знойдзенымі дакументамі... Што і кажаць, у атэль яна вярталася толькі пераначаваць, вечарамі блукаючы па вулках уздоўж набярэжнай Ньвы. Колькі тут старых дамоў, і кожны не падобны на суседні! Напэўна, найвялікшая ўдача — жыць у адным з іх, дзе кожны камень дыхае гісторыяй...

І тут убачыла, як на адным з двухсхільных дахаў са сльхавага акенца вылезла жанчына і двое дзяцей. Па ўсім відаць, маці, заезджана пабытам і клопатамі: раскудлачаныя валасы, постаць, у якой чыталася стомленасць і асуджанасць... Малыя яе, амаль пагодкі, нічым асаблівым не вылучаліся, хіба што да нагі старэйшага тонкай вярхоўкай быў прывязаны грувацкі цацачны грузавік — ён адразу ж пакаціўся па схіле, і толькі нацягнутая шворка прадухіліла падзенне. Асцярожнымі крокамі ўсе трое накіраваліся ўніз па дыяганалі — так ісці было больш надзейна, бяспечна.

Гелена не паспела зразумець, наколькі дзіўна выглядае гэтая карціна, не паспела задумацца, што магло прывесці ў такое месца маці і дзяцей, як яны, падышоўшы да краю, не спыняючыся, пайшлі далей... Гелена адварнулася, каб хаця б не бачыць, што мелася адбыцца праз секунду, адначасова ўсведамляючы ўвесь жах непараўнага... Не вачыма і нават не слыхам — усёй сваёй істотай яна адчула іх падзенне: спачатку маці, яшчэ міг — і дзяцей, праз тысячную долю імгнення — грузавіка, што бразнуўся з пустым аглушальным гукам...

— Зрабіце хоць што-небудзь. Павіна ж быць нейкая методдыка. Я не магу так болей, — Гелена доўга не наважвалася пайсці да псіхатэрапеўта, быццам баялася даведацца пра сябе нешта такое, што і каменя на камені не пакіне ад яе звыклага ўз'ялення, яшчэ горш: а раптам запратораць у дыспансер?..

Але апошнім часам гэтыя сны ўсё часцей даводзілі да адчаю, надойта выбівалі з каляіны, зводзілі ў нішто намаганні засяродзіцца на працы. І што пужала найбольш — яны былі настолькі рэалістычнымі, што межы паміж імі ды явай станчаліся, знікалі, дабівалі сумненнямі: а якая з рэальнасцяў сапраўдная? Гелена не магла ні працягваць даследаванне, ні нават нармальна адпачываць — як надыходзіла ноч, літаральна валілася з ног ад стомы, і ў той жа час панічна баялася заснуць, каб зноў не стаць сведкам чарговага жаху на адзін і той жа сюжэт. Варта было заплюшчыць вочы, і перад ёю да апошніх драбніц ажывалі ўсе тыя людзі са сноў. Самае цікавае, што ў сапраўднасці яна ніколі не бачыла нічога падобнага, твары самагубцаў былі незнаёмымі, паміж імі не было нічога агульнага, дый ніводзін з іх як быццам не меў нагоды, вартай такога ўчынку — калі ўвогуле падобныя нагоды могуць існаваць...

— Доктар, разумеце, у мяне заўсёды ўсё было добра. Я ніколі не задумвала зрабіць нешта падобнае з сабою... Але калі псіхіка падсоўвае адно і тое ж, то, мусяць, існуе нейкая істотная праблема, адно што я пра яе пакуль не здагадваюся? А калі здагадаюся, можа быць, позна яе вырашаць... — Адзін Бог ведае, чаго каштаваў ёй вонкавы спакой і роўны голас, які агучваў прычыну яе прыходу на прыём. — Я згодная на любыя даследаванні, нават на электрашок! Толькі б высветлілі, у чым справа!

Доктар злёгка ўсміхнуўся на гэты няўдалы жарт. Апусціў вочы.

— Ведаеце, тое, што адбываецца ў нашай псіхіцы, можна параўнаць хіба што з вялізным рондалем, у якім пад шчыльнай накрыўкай нешта варыцца. І толькі па водары, колеры пары, што вырываецца праз мале-е-енечкую адтулінку, можна здагадацца аб змесціве. А вы прапаюеце зняць накрыўку і залезці ў рондаль! Ды вы нават не ўяўляеце, што можа там апынуцца! Такое, з чым дакладна не зможаце нармальна суіснаваць! Мая вам парада — не здымайце накрыўку. Хай сабе пад ёю ціха булькае, адно магу выпісаць пігулкі для спакойнага сну і меншай настраёвай лабільнасці, — дадаў доктар, звывільм рухам паклаўшы перад сабой бланк рэцэпта і прычытаўшы яго.

Ад рашучасці, якая так доўга назапавалася, не засталася і следу. Надзея растала. Змрочная рэальнасць навалілася на дзяўчыну ўсім сваім цяжарам: мяккія, гнуткія, нябачныя шчупальцы аблыталі яе, утвараючы клейкі кокан, з якога не было як уратавацца...

— Але ж, д'ябал на яго, павіна існаваць нейкае выйсце! — у роспачы падумала яна. — Яму проста неахвота займацца праблемным пацыентам!..

Дома Гелена без сіл апусцілася на ложак. Тое, за што яна паспрабавала ўхаліцца, як тапелец за саломінку, зламалася. Перад вачыма папылілі падзеі апошніх дзён. Вось яна ў бібліятэцы замовіла сток кніг і часопісаў з апісаннем падыходаў па прадмеце яе даследавання. Разгарнуўшы верхні, праз якіх паўгадзіны злавіла сябе на тым, што, мусяць, дваццаты раз перачытвае першую старонку ўступу, а ў галаве — пустата... Далей была навуковая нарада ў інстытуце, дзе яна мусіла агучыць план будучай дысертацыі. Тое, што яна агучыла, загадчык аддзела разізеў на «раз»... Раптам мільгнула думка: а што, калі завітаць у госці да яе

навуковага кіраўніка — Марк заўжыў ставіўся да яе прыязна, добразычліва, сам не раз запрашаў прыходзіць, калі што... І — адразу ж, як з вядра халоднай вады — контраргумент: у Марка і без гэтага яе «што» клопатаў вышэй вушэй! А яна распачне нейкае трызненне!.. Якое, вядома ж, адштурхне яго, а то дык прымусяць сумнявацца ў яе адекватнасці... «Ну ўжо не, дзякуй! Як-небудзь абдысу!» — не спыняўся ўнутраны маналог. — Але як насамрэч цудоўна было б пабачыцца з табой, Марк! Зноў нястрымна сміяцца з тваіх жартаў, якія ты прамаўляеш без ценю ўсмешкі сваім акасамітным барытонам, густым, як грэцкі мёд колеру бурштыну...» Ад успамінаў накрыла настальгія — крохкая, шчымыліва... Марк — найлепшае, што калісьці было ў яе жыцці. Калі найлепшым можа быць тое, што адначасова тваё і табе не належыць.

Гелена так натуральна ўявіла яго — Марк паўстаў перад ёю цалкам рэальны, з плочі і крыві, бледнаскуры, сур'ёзны, вочы свяціліся бязмежнай Боскай дабрынёй, цёплым блакітам злёгка зацягнутага ранішняй імглоў неба над морам... Здалося: працягнеш руку — і ён не растане, не знікне, як прывід. І раптам... Яна аж здрыганулася ад нечаканасці: зазваніў мабільны, безапелячыйна, настойліва патрабуючы, каб яго ўладальніца тут жа адгукнулася! Мелодыя выкліку вырвала Гелену з яе ўтульнага закутка, дзе яна знайшла часовы ратунак ад усіх нягод свету... Якім жа было яе здзіўленне, калі на экране ўбачыла імя таго, хто неадкладна жадаў яе чуць: гэта быў Марк!..

Упершыню за апошні час Гелена ішла на працу ў добрым гуморы, без ценю няўпэўненасці. З Маркам яны не абмяркоўвалі навуковыя падыходы — ён пазнавіў выпадкова: перабраў нумары ў спісе кантактаў, і, мусяць, дотык да яе імя затрымаўся на якую секунду даўжэй звычайнага, што сталася для хітрай прылады каманды выклікаць абанента. Яна ізноў доўга не магла заснуць, але на здзіўленне не адчувала сябе разбітай і стомленай, як зазвычай пасля непрацяглага, даўжынёю ўсяго ў тры-чатыры гадзіны, начнога сну. Аднекуль з'явілася думка: менавіта сёння ніхто і нішто не сапсуе ёй дзень, усё ў яе атрымаецца... У галаве пракуравалася размова з загадкавым аддзею, у якой Гелена мелася выказаць аргументы на карысць складзенага ёю плана дысертацыі, пераканаць у сваёй слухнасці ўпартага суразмоўцу.

Яна яшчэ не вырашыла, што зробіць, калі той па-ранейшаму будзе настойваць на сваім. Чатырохпавярховы будынак навукова-даследчага інстытута месціўся ў самым цэнтры акадэмагарадка ў атачэнні зеляніны і кветак. Майскім вечарамі тут нават можна было пачуць салаўёў!.. Нішто не парушала гармоніі. І раптам на даху інстытута з'явілася група падлеткаў... Дзіўна, адкуль яны ўзяліся? На працягу некалькіх гадоў, што Гелена тут працавала, усе выходы на гарышчы былі наглуха зачынены. Як загіпнатызаваныя, падлеткі падышлі да краю і, павярнуўшыся да яго спінамі, селі на невысокі тонкі парапет, усталяваны па ўсім перыметры. Як па камандзе, пачалі адхіляцца за край.

— Назад!!! — гэта ўзнялося імгненна з самых нетраў душы і нават не паспела апраунца ў голас. Як ні дзіўна, падлеткі схамануліся: па той жа траекторыі хіснуліся ў супрацьлеглы бок...

Мы, хто сам толькі пачынаў нялёгкаю хаду ў паэзію, смакавалі эфектыя і хлесткія Макалёвыя вобразы. Ах, як міла ў вершы таго магялецца «пасталет на пяску», як «Паўднёвая Амерыка ў планеты на баку!» Нідзе ні ў кога такога яшчэ не было. Праўда, у гэтай п'янівай захопленасці не заўважалі іншага: паэт да свайго ўўягнаа часта ідзе не ад самога жыцця, а толькі ад захопленасці гучаннем слова. Гаворачы ад імя свайго пакалення, на дзяцінства якога прыпалі гады самай страшнай вайны, П. Макаль і на пытанне «адкуль?» адкажа вельмі проста і катэгарычна

Пятрусь Макаль.

аманімам гэтаму слову: «Мы ад куль». Куды б правамерней было пачуць падобны адказ ад паэта-франтавіка, які прайшоў праз ліхалецце вайны. Аднак ніхто не забіраў такога права і ў чалавека, які хлапчанём зведаў тое самае пекла. Крытыка не абмінала, каб пахваліць гэтую знаходку маладога паэта, і ён ужо смела называў свой радок «працягам сваёй рукі». Так ён, урэшце, і вымалёўваў ўласны, макалёўскі творчы метады. Характэрна тое, што паэт Пятрусь Макаль, нідзе не захапляючыся сузіральнасцю, кожны свой верш выбудоўвае метадам разгортвання самой паэтычнай думкі, выхопліваючы яе з самага рознага збегу рэалій. Падтэкстава ўслед за гэтым вымалёўваецца і сама паэтычная выснова. Возьмем, да прыкладу, той жа верш «Пераходная пара». Тут вельмі ярка акрэслены позірк паэта на лёс чалавека ў звязку яго з самім часам:

*Я — на тым, на гэтым — ты...
Пераходнай пераправы
Вельмі хісткія масты.
Штурмавыя пераходы
Перахопліваюць дых.
Пераходы —
Параходы
На сайданках штурмавых.
Хай камусьці не дагодзім —
Жыў бы толькі Чалавек!
Пераходзім,
Пераходзім
З эры ў эру,
З веку ў век.
Ці ж адолець страх авечы
Хуткім росчыркам пярэ?
Цэлы век мой чалавечы —
Пераходная пара.*

Тая самая «пераходная пара» не магла не крануцца і самой творчай біяграфіі паэта. Пераходзячы на працу з адной рэдакцыі ў іншую, паэт штосьці знаходзіў, а штосьці, магчыма, і траціў для сябе асабіста. І тут я маю на ўвазе не нейкія там матэрыяльныя выгоды, а тое, як яго спрыяла самому таленту яго.

Прыгадаю коротка біяграфічную левічку П. Макаля. Пасля сканчэння Гродзенскага педінстытута (1953) працаваў у абласной газеце «Гродзенская праўда». Двума заходамі адзначыўся ў часопісе «Маладосць». Першы раз — рэдактарам аддзела культуры і навукі, а другі — загадчыкам аддзела паэзіі, перахапіўшы эстафету ад свайго настаўніка Міколы Аўрамчыка. Загадваў аддзелам літаратуры ў газеце «Літаратура і мастацтва». Быў рэдактарам Рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР, старшым рэдактарам у выдавецтве

«Мастацкая літаратура», літкансультантам Саюза пісьменнікаў БССР. Былі на гэтай лясвіцы і Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве. Гэта ў пераліку яно нібыта вырастае ў «зашмат», а ў жыцці, можа, нават і вырагтоўвае ад таго, чаго ўсе жыццёлюбывы асцерагаюцца — «каб не засядзецца». Ды і якая ж гэта лясвіца, калі ў яе толькі адна прыступка?!

Калі працаваў рэдактарам аддзела паэзіі ў часопісе «Маладосць», сёйтой з маладых мог пакрыўдзіцца і на залішнюю патрабавальнасць сляннага майстра. Але хіба на гэта крыўдзіцца? За той патрабавальнасцю заўсёды стаялі

густа пераплецена, што рабілася потым незабыўным. У яго быў нейкі асаблівы смех, на якім можна было адразу меркаваць, які настрой пануе ў гэтую самую хвіліну ў прысутнай сябрыне. Водгулле таго смеху абуджала ўсе закуткі, непакоіла самыя розныя маршчынікі нават на сумным твары і прасіла адпаведнага ўдзелу і падтрымкі. Такім ён застаўся і на здымку з адной гродзенскай юбілейнай падзеі. На гэтым здымку, дзе нешта смешнае распаўядае Аляксея Карпюк, смяюцца ўсе: ад Янкі Брыля да Міколы Пракаповіча. Але самы ўсмешлівы там ён, Пятрусь Макаль.

— Кашалёк... У мяне прапаў кашалёк, — разгублена прамовіў Макаль.

Кашалёк той быў добра таўставаты. Перад гэтым паэт атрымаў ладны ганарар за свой двухтомнік. Разгубіўся і я. А як добра прыгледзецца да калегі, дык адразу зайшоўся ад рогату. Кашалёк той быў у левай руцэ Пятра Міхайлавіча.

— Пятрусь! — крычу. — Дык люлька ж у тваіх зубах!

Тут ужо зайшоўся рогатам і ён.

— Ну, усё. Прыедзем у гасцініцу, добрую частку таго кашалёка пусцім на выселле.

На поўны голас

У кагорце сваіх равеснікаў ён лічыўся паэтам прыкметным, са сваім, не падобным да іншых, голасам. Па гучанні яго радка, заўсёды энергічнага, унутрана выверанага, да напругі ўзрушанага, здагадваешся, што належыць ён аднаму з нашых найлепшых паэтаў Пятруся Макаля. Вядома ж, узровень майстэрства, а яно тут відавочнае, правярэцца не гучаннем верша, а ўсімі тымі складнікамі, простымі і няпростымі, бачнымі і нябачнымі, якія і твораць тое чароўнае, што завецца паэзіяй. Толькі самі паэты ведаюць, якой удумлай, настойлівай і пакутлівай працай гэта дасягаецца. Ужо ў назве дэбютнай кнігі «Першы след» (1955), як здагадваюся, было жаданне не толькі засведчыць першыя крокі пачаткоўца, але і звярнуць увагу чытача на тое, што ідзе ён першаследам, па каліку, па яшчэ не пратапанай далечыні. Аднак на тое спатрэбілася яшчэ і наступныя кнігі «Вятрам насустрач» (1958), «Вечны агонь» (1960). І толькі зборнік «Круглы стол» (1964) не тое што закругліў пошук паэта, а засведчыў, што перад намі сапраўды паэтычны новаадкрывальнік.

і дабрны, і спагаданне, і жаданне дапамагчы. Ды і патрабуе хто, задумайцеся: таленавіты паэт, мудраваны добрым жыццёвым вопытам чалавек, зусім не пещаны лёсам, сама творчыцца якога — найлепшы ўзор для вучобы. Хоць мог той свайго калегу па яры, які быў творча і не напта дуж (чуў я ад пакрыўджаных) і «ўшчыкнуць»: «Паэт Т.? Ты ведаеш такога? Я, напрыклад, не ведаю!» І казалася гэта ці не на радзіме таго пакрыўджанага... Нават калі такое і здаралася, дык, думаецца, больш тут было жарта, уласцівага паэту, а не адмаўлення ці непрызнання яго таленту.

Не слабак быў Пётр Міхайлавіч у жанры эпіграмы. І казалі, што яны нават «перастарэваліся» словадоцціпамі з самім Анаголем Вялюгіным, які на паэзію Макаля меў свой, не зусім ухвальны, погляд. Паважваючы і аднаго, і другога, магу толькі сцвярджаць, што ў абодвух былі і свае зычліўцы, і свае незычліўцы. Думаю, многія з былых маладых сёння з удзячнасцю згадваюць і добрае імя Пятруся Макаля. Сам час дазваляе мне побач з Вялюгіным назваць і яго настаўнікам маладых. Дарчы тут будзе і прыгадаць адзін з апошніх вершаў паэта:

*Калі адыходзяць вучні,
Настаўнікаў пакаіаючы,
Доўга іх голас нявучы
Гучыць у асмужанай далечы.*

Самая нечаканая ў гэтым вершы канцоўка:

*А недзе ў туманнай далечы
Званкі ў юнацтва сукаюць,
І з-пад рукі выглядаючы,
Настаўнікі вучняў чакаючы.*

Здзіўляльная сама ўзаемасувязь вучняў і настаўнікаў, дзе і бачыцца нам тое патаемнае кола людской прафесійнай непарыўнасці, якое павінна існаваць у гэтым свеце, дзе людзі колькі жывуць, столькі нечому вучацца.

Сам я асабіста, калі ўжываць рыфму, адкрываў Макаля не наскокам — спакваля. Спачатку — як паэта. А потым ужо — як чалавека змянога. Тысячу разоў удачыны нашым дарогам, бо нішто так, як яны, не здольны зводзіць і аднач зусім не падобных і абліччам, і сваімі характарамі людзей. Блукалі мы разам часцей за ўсё берагамі Нёмана, там, дзе і карані нашага роду, магчыма, яшчэ не засохлі. І я не навазеш тыя дарогі вандроўнымі, бо задуманы былі яны і спланаваны ў гонар нейкіх імён, дат, а то і задум. І ўрачыстае, і пазнавальнае, і адначасова вясёлае там было так

Была ў нас і самая далёкая сумесная паездка, якая закінула ажно на Апшэрон. Тады ў сталіцы Азербайджана Баку ладзіліся ўсесаюзныя Дні паэзіі. Дужа насычаная сустрэчамі праграма сапраўды надавала адчуванне незвычайнай святочнасці. І нейкія дамашнія недаробкі, нават непаразуменні, адразу адступалі на задні план. Гаспадары свята пахлапаціліся, каб гасцям сапраўды не было сумна на іх цудоўнай гасціннай зямлі. Адзін з тамтэйшых паэтаў запрасіў нас нават на рынак, дзе гандлявалі яго блізкія землікі, тыя праспявалі яму сапраўдную славу. Для нас гэта было нават дзіўна. Пятрусь і цяпер стаіць у маім вачах, як жывы, вясёлы і неспакойны, са сваім раскацістым, толькі яму ўласцівым смехам, жартам і каламбурамі. У застоллі ён на пушкінскі манер пачынаў:

*Когда потребует поэта
К священной чарке Апишерон...*

Мне заставалася падхапіць:

*То, несмотря на всё на это,
Любую чарку примет он.*

А ў свеце было неспакойна. Кантынгент савецкіх войск ваяваў у Афганістане. У вялікай усесаюзнай сябрыне паэтаў у Баку бралі ўдзел і два афганскія паэты. Праўда, паводзілі сябе яны неяк дзіўнавата. Не адчувалася нават, што на іх зямлі ідзе сумная вайна. Тое толькі зрэдку згадалася ў выступленнях нашых паэтаў. Падчас адной такой сустрэчы Пятрусь Макаль падняўся і, адварнуўшыся, пачаў выціраць слёзы.

— Ты што, Пятрусь? — падхапіўся ўслед я.

— Разумееш, у мяне сын там недзе ў Афгане ваюе, — праз слёзы адказаў ён. Сын паэта, які і сам пісаў вершы і нават выдаў, здаецца, кнігу паэзіі, потым шчасліва вярнуўся дамоў.

Хачу згадаць і вясельейшае з тых паэтычных дзён. Перад самым ад'ездам задумалі мы наведаць сталічны бакінскі рынак. Лета толькі пачыналася, і ў нас на Беларусі не было яшчэ нічога са свежай зямной сматкай, а там, у Азербайджане, і гароднінай, і садовай экзотыкі хапала. Алег Шасцінскі, даўні сябар Макаля, які быў галоўным «рэжысёрам» ад цэнтральнага апарату Саюза пісьменнікаў СССР, падзяліўся з нам нават замацаванай за ім «Волгай». І вобм ходзім мы па рынку, спыняемся каля квінеючых дарами прыроды прылаўкаў, і раптам бачу я, што твар майго калегі адразу спахмурнеў, нібыта яму дужа штосьці забалела.

Так мы і зрабілі. Адвёзшы купленае ў гасцініцу, спуціліся ў нейкі вінны паграбок і там да позняга вечара смакавалі пад сухія арэшкі лёгкае азербайджанскае віно. Побач за столікамі сядзела шмат паважаных аскакалаў, што звярталі на нас увагу і не разумелі, чаму гэта мы так радуемся. Пазней, сустракаючыся ў Мінску, мы часта згадвалі той смешны выпадак, але нікому пра яго не раскавалі.

Што такое паэзія? Тлумачэнняў няма яе без жыцця і таленту. У вершах Макаля ўладна жыве сама сучаснасць з яе грымотнымі рытмамі, рэактыўнымі грамамі, з досціпам «электронных лёкаў-робатаў», выбухамі бубнаў і, на жаль, бомбаў. Часта сама дынаміка радка перадае пярэю новую хаду эпохі. Аднак сэрца паэта скіравана і настроена на цішыню — зямную і першародную. Яе ўвесь час і шукала пярэю Пятруся Макаля. Хоць гаварыць ён звыкся ў поўны голас. Упаўголасу мала што скажаш. Нават пра тую ж цішыню.

Варта адзначыць, што ў паэзіі свайго вершах Макаль ужо зусім не той, якога мы звыкліся бачыць у гады маладыя. Былая слоўная эфектнасць саступіла месца суровай і думнай разважлівасці, глыбокаму роздуму. Нядаўна перачытваў яго творы, да болу кранулі мяне радкі паэта пра наша зямное і набалелле:

*Долі майі не дай вам Бог,
Не ведаю, хто і дзе я...
Калі зямля ўцякае з-пад ног,
На неба адна надзея.*

Ён быў паэтам, які востра і балюча адчуваў жыццё, чуйна і імгненна выбухаў сэрцам на ўсе яго змены і ўзрушэнні. Усяго гэтага вельмі шмат і ў апошніх радках паэта. Я не хачу сказаць, што было ў Пятруся Макаля нейкае прадчуванне сваёй блізкай немінучасці, я не хачу шукаць яго і ў вершах, якія пасля смерці паэта перадала яго жонка ў рэдакцыю часопіса «Маладосць», дзе я ў той час працаваў. Тады я напісаў невялікую прадмоўку, і вершы з'явіліся ў адзінаццатым нумары часопіса за 1998 год.

Адначасова дзевяностыя ўгодкі паэта, хочацца згадаць усё, што створана ім за гады нястомнай творчай працы. Ён пакінуў даволі значную спадчыну. У тым ліку кнігі для дзяцей, творы драматургіі, шматлікія пераклады, якія выходзілі цэлымі зборнікамі. А паэзія яго, самабытная, філасофская і лаканічная, яшчэ ўсё чакае свайго найлепшага прачытання і добрага, шчырага слова.

Казімір КАМЕЙША

Палессе — лексічны кландайк

Мова жыхароў Палесся непадобная на тую, што здаўна гучыць у іншых рэгіёнах Беларусі. Драгічыншчына — не выключэнне. Так і ў тым, з якой павагай ставяцца тут да гаворак, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Ёсць і тыя, хто займаецца даследаваннем іх. Аднак ніхто не зрабіў больш за знакамітых беларускіх мовазнаўцаў, ураджэнцаў тамашніх мясцін, Фёдара Клімчука і Івана Лучыца-Федарца.

У Сіманавічах — «сваё» Свяшчэннае Пісанне

У 2019 годзе ў мінскім выдавецтве «Медысонт» выйшаў Новы Запавет. На першы погляд, сёння — гэта звычайная з’ява. Здавалася б, ніякай неабходнасці нагадаць аб гэтым. Выданнем Свяшчэннага Пісання нікога ўжо не здзівіш. Часы ваяўнічага атэізму даўно мінулі. Кожны мае права прытрымлівацца светапогляду, блізкага яму. Таму і з’яўляецца шмат літаратуры, якая даводзіць, што Сусвет узнік не сам па сабе. Ужо рэдка хто ўпэўнены, што рэлігія — опіум для народа. Дарэчы, так гаворыць памылкова. Марксісты-ленінцы ўсіх часоў нават не пацікавіліся, што ў Карла Маркса, якому належыць гэтае выказванне, змест іншы: «Рэлігія — опіум народа». У тым сэнсе, што людзі самі знайшлі ў ёй неабходнасць. А Свяшчэннае Пісанне жыло, жыве і, несумненна, будзе жыць. Аб вялікай цікавасці да яго сведчыць і тое, што ўжо ёсць больш чым паўтары тысячы перакладаў Бібліі на розныя мовы свету.

Фёдар Клімчук.

Тым не менш выданне Новага Завету «Медысонтам» — усё ж з’ява. Калі б Кніга Кніг выйшла па-беларуску ці па-руску, гэта было б звычайным, наколькі ў нашай краіне дзве дзяржаўныя мовы. Яна ж з’явілася на заходнебеларускай гаворцы вёскі Сіманавічы. Парупіўся аб гэтым пераўвасабленні яе ўраджэнец, кандыдат філалагічных навук, папулярнызатар палескіх гаворак Фёдар Клімчук.

Фёдар Данилавіч быў упэўнены: «Мова, на якую перакладзена Біблія, ніколі не знікне, не забудзецца. Мова палескай вёскі Сіманавічы застанеца на стагоддзі».

Нарадзіўся Фёдар Клімчук 27 лютага 1935 года. Веды набываў у трох школах: у Вулька-Сіманавіцкай пачатковай, у Сіманавіцкай сямігоддзі і драгічынскай сярэдняй № 2. Скончыўшы гістарычнае аддзяленне Пінскага настаўніцкага інстытута, працаваў у Столінскім і Драгічынскім раёнах і завочна вучыўся на гістарычным факультэце Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя Максіма Горкага. Пасля была аспірантура, абарона кандыдацкай дысертацыі «Да лінгвагеаграфіі Заходняга Палесся».

Даследаванні ў гэтым кірунку Фёдар Данилавіч прадоўжыў, працуючы над манаграфіяй «Гаворкі Заходняга Палесся. Фанетычны нарыс». Не абышоў у ёй, канешне, і Драгічыншчыну. Той, хто пазнаёміўся з ёю, адчуў, наколькі па-свойму гавораць жыхары Сіманавіч, Залення, Папіны і Субатаў.

Перакладаць Святое Пісанне на мову, блізкую яму з маленства, Фёдар Клімчук узяўся яшчэ ў 1980-я гады. Такое жаданне ўзнікла не спантанна. Яно стала працягам яго спасціжэння мясцовага народнага жыцця праз побыт, культуру, абрады і традыцыі. Неаднойчы ўпэўніваўся, што самаадданае служэнне роднай Беларусі немагчыма без сапраўднай любові да сваёй малой радзімы. Шмат дало і знаёмства з фальклорам. Не толькі далучаўся да яго багаццяў, але і як бы прапускаў іх праз сябе.

Найбольш такую мажлівасць давалі песні. Ведаў іх халата тысячы. У такое цяжка паверыць! Але гэта сапраўды так. І не толькі тыя, што на мясцовым дыялекце. Былі і беларускія, польскія, рускія, украінскія. Шмат песень пачуў ад сваёй маці Настасі Андрэеўны. Многія — ад аднавяскоўцаў. Некаторыя — ад жыхароў тых вёсак, у якіх настаўнічаў. Усе іх напаяў на магнітафон, а запісаныя тэксты суправаджаў сваім навуковым каментарыем. А колькі дыялектаў запісаў — наўрад ці і пералічыш!

Усё гэта рабілася не на шкоду даследчыцкай працы. Пісаў артыкулы, навуковыя працы. Колькасць гэтых публікацый паступова перасягнула лічбу 200. Не менш плёна працаваў і ў саўтарстве. Вынікам гэтага стаў «Лексічны атлас беларускіх народных гаворак». У 2001 годзе разам з іншымі даследцамі Фёдар Данилавіч быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь у галіне гуманітарных і сацыяльных навук. Грамадская работа таксама была яму не чужой. Узначальваў Заходнепалескае навукова-краязнаўчае таварыства «Загароддзе».

Чалавеку недасведчанаму такая назва мала што гаворыць. Поўная яна гучыць як Пінскае Загароддзе. Гэта — марэнная раўніна. Яна, быццам тая вялікая хваля, якую пакрываюць неглыбокія лагчыны, а сярэд і знаходзяцца невысікая пагоркі. Пра Загароддзе згадваў у сваёй «Геаграфіі Беларусі», напісанай з упэўненасцю, «каб Беларусь перастала быць краем, невідомым для саміх беларусаў», і Аркадзь Смоліч, які стаў аўтарам першай працы на такую тэму.

Але час сказаць і пра пераклад Новага Завету, які, па сутнасці, стаў помнікам, зробленым Фёдарам Данилавічам самому сабе. Руку набываў, пераўвасабляючы на гаворку вёскі Сіманавічы творы, над якімі працавалася лягчэй. У прыватнасці, дзякуючы яму, на мове яго землякоў загучала «Слова пра паход Ігаравы». Пераклад Бібліі, безумоўна, даваўся значна цяжэй. Але, што так будзе, разумеў і, яшчэ толькі беручыся за такую смелую задуму. У якасці асновы ўзяў Свяшчэннае Пісанне на стараславянскай, польскай, рускай і ўкраінскай мовах. Працаваў марудна, старанна падбіраючы такое слова з мовы сваёй вёскі, каб яно не толькі дакладна перадавала сэнс арыгінала, але і гучала натуральна. Пры гэтым яскрава ўжываў тое, што адбывалася не адну тысячу гадоў назад. «Убачаным» дзяліўся з жыхарамі Сіманавіч. Іх меркаванні таксама былі важныя.

Прызнаваўся: «Пераклад выконваўся невялікімі кавалачкамі. Звычайна для перакладу браўся адзін верш. Часам крыху больш. Тэкст перачытваўся. Затым я ў думках перамяшчаўся ў Палесціну першай паловы I стагоддзя н. э., нібыта становіўся непасрэдным назіральнікам тых падзей, якія апісаны ў Новым Запавеце. Зноў у думках перамяшчаўся ў Сіманавічы пачатку XX стагоддзя. І распытаў сваім землякам, прадстаўнікам старэйшага пакалення тое, што пабачыў. Потым гэтае паведамленне запісваў».

Частка перакладу ўбачыла свет у 2010 годзе ў выдавецтве «Мэдзык» за сродкі мецэната Станіслава Арцюшчыка. Пасля гэтага праца працягвалася. На жаль, поўнага выдання Свяшчэннага Пісання ў сваім перакладзе не пабачыў. Не стала Фёдара Данилавіча 22 кастрычніка 2018 года. А прэзентацыя вынікаў яго шматгадовай працы адбылася толькі 23 студзеня 2019 года.

Зала была перапоўнена. Лішні доказ таму, што палескія гаворкі не чужыя і тым, хто жыве ў іншых мясцінах. Як шмат зацікаўленых імі, наколькі многім хочацца прачытаць Новы Запавет у сіманавіцкім варыянце, было відавочна і да выхаду гэтага перакладу Бібліі. Грошы збіраліся на краўдфандынгвай платформе. Ахвотных падтрымаць выданне Святога Пісання на мове вёскі Сіманавічы знайшлося шмат. Як і набыць яго. А сямейны тэатр Аляксандра і Ларысы Быцько з вёскі Стойлы Пружанскага раёна выкарыстаў тэкст перакладу ў батлеечнай калянднай пастаноўцы.

Датычна да «Этымалагічнага слоўніка...»

Іван Лучыца-Федарэц нарадзіўся 26 лістапада 1938 года ў вёсцы Акропна. Шлях да ведаў у яго пачаўся ў Бурмацкай пачатковай школе, але ў ёй скончыў толькі першы клас. Сям’я пераехала ў Драгічын: бацьку Вані, інваліду Вялікай Айчыннай вайны, прасцей было жыць у горадзе. Вучобу прадоўжыў у драгічынскай СШ № 1, пасля заканчэння якой паступіў на славянскае аддзяленне філалагічнага факультэта Львоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Івана Франка.

Здольнасці да вывучэння моў у яго былі здзіўляльныя. Пазней авалодаў і неславянскімі — англійскай, нямецкай, французскай. Атрымаўшы вышэйшую адукацыю, працаваў гідам-перакладчыкам з чэшскай, славацкай і польскай моў у Львоўскім аддзяленні Усесаюзнага акцыянернага таварыства «Інтурыст». А самастойна вучаўся яшчэ і сербскаму. Як выдатнага перакладчыка яго ведалі не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

Жаданне прадоўжыць вучобу прывяло Івана Лучыца-Федарца ў аспірантуру Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР. Пасля ўсю сваю дзейнасць звязав з гэтай навукова-даследчыцкай установай. Па-сапраўднаму заявіў пра сябе ўжо працуючы ў складзе аўтарскага калектыву над манаграфіяй «Лексіка Палесся ў прасторы і часе». Напісанае ім, а гэта вельмі значная частка, лягло ў аснову кандыдацкай дысертацыі «Лінгвагеаграфічнае размеркаванне адной з груп Беларускага Прыпяцкага Палесся (жылыя і гаспадарчыя пабудовы)».

Паляшук па нараджэнні, пасля паспяховай абароны дысертацыі ў 1973 годзе ён назаўсёды застаўся ў сваіх навуковых памкненнях звязаным з гэтым рэгіёнам. За што б ні браўся, пра што б ні пісаў, гучала палеская тэма. Артыкулы, матэрыялы для слоўнікаў, выступленні на пасяджэннях і канферэнцыях — ва ўсім нязменная прысутнічаў арэол зямлі, якая дала яму жыццё і якая жывіла яго даследчыцкія намаганні. Які непаўторны гэты край, якая своеасабліва «музыка» ў яго мове, гэтаксама, як і Фёдар Клімчук, паказваў праз мясцовыя гаворкі. У гэтым пераконвае і калектыўная праца «Лексіка гаворак Беларускага Прыпяцкага Палесся. Атлас. Слоўнік», што выйшла пад рэдакцыяй Івана Лучыца-Федарца. Плёна працаваў і над падрыхтоўкай беларуска-латышскага, латышка-беларускага і іншых слоўнікаў.

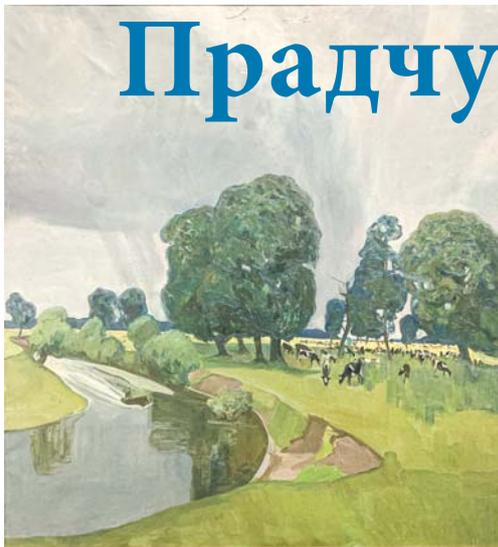
Заўсёды, наколькі мог, прапагандаваў адметнасць мовы Драгічыншчыны. Гэтая тэма гучыць у напісаных ім артыкулах, змешчаных у лексікаграфічных зборніках «Народнае слова», «Народная лексіка», «Жывое слова», «Народная словатворчасць», «Жывое народнае слова»... Лексемы з драгічынскіх краёў можна напаткаць і ў «Этымалагічным слоўніку беларускай мовы». Стварэнне яго — вельмі складаная праца, таму да яе і далучыліся вядучыя мовазнаўцы Беларусі. Аднак не толькі складаная, але і марудная. Калі першы том выйшаў у 1978 годзе, то чатырнаццаці — гэта прыватна чвэрць яго.

Ён ніколі не быў кабінетным вучоным. Плённая навуковая дзейнасць не адлучала яго і ад дзейнасці грамадскай. Працягчы час з’яўляўся старшынёй Этымалагічнай камісіі пры Міжнародным камітэце славістаў. Быў адным з заснавальнікаў Заходнепалескага навукова-краязнаўчага таварыства «Загароддзе». Узначальваў яго мінскае аддзяленне. Усё гэта, канешне, не на шкоду асноўным даследчыцкім памкненням. Вразумела, і праца над перакладамі. Пра гэта, адпаведна Івану Лучыца-Федарца (Іван Іванавіч адшоў у вечнасць 14 верасня 2016 года), нагадаў пробашч касцёла Святых Сымона і Алены ксёндз Уладзіслаў Завальнюк і выказаў яму вялікую падзяку ад усіх каталікоў Беларусі за пераклад на беларускую мову богаслужэнняў.

Іван Лучыца-Федарэц.

Прадчуванне навальніцы

Уладзімір Уродніч «Шум дубравы», 1979 г.

Цяперашняя выстаўка — ужо 16-я ў праекце «Нашы калекцыі» (куратар — Валянціна Вайцэхоўская, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларускага мастацтва XX—XXI стст. Нацыянальнага мастацкага музея). Яна ўключае ў сябе каля 90 твораў больш за 50 аўтараў. Іх узрост, як пазначылі арганізатары, — ад 160 да 70 гадоў. Яны таксама падкрэслілі, што мастакі прадстаўлены абмежавана, гэта значыць, невялікай колькасцю работ. Зразумела, што такі адбор не дазваляе цэласна паказаць творчасць кожнага, але ўсё ж дае магчымасць выявіць індывідуальнасць майстроў. «Некаторыя мастакі «гучаць» зладжана, нягледзячы на дзесяцігоддзі, што іх раздзяляюць, некаторыя, якія жылі ў адзін час, дысануюць, у цэлым складаючы калейдаскапічную карціну розных светаўспрыманняў і інтэрпрэтацый рэальнасці», — адзначылі стваральнікі «Плыні часу».

Пазнаёміцца з эвалюцыяй густаў мастакоў і грамадства і ажыццявіць своеасаблівае падарожжа ў часе — менавіта да гэтага запрашаюць наведвальнікаў музея. З аднаго боку — звычайна прапаноўвае (выставачнаму працэсу, наадварот, часам не хапае звароту да сучаснасці), з іншага — эксклюзіў: твораў айчынных мастакоў канца XIX — пачатку XX стагоддзя да нашага часу дайшло няшмат, таму яны ацэньваюцца не толькі па тых ці іншых мастацкіх якасцях, але і як унікальныя сведчанні мінулага. Так, лічацца каштоўнымі работы Ізраіля Крупенэ, Майсея Сляпяна, Генадзя Змудзінскага. У творчай спадчыне першага — два доволі стрыманыя партрэты сям'і Поляк, у скарбонцы другога — сціплы цёплы пейзаж «Плябанскі млын у Мінску» (пачатак 1920-х), пэндзлю трэцяга належыць карціна «Прыехалі» (пачатак 1920-х(?)): традыцыйны зімовы сюжэт з месячнай ноччу, запрэжкай і некалькімі героямі, якія маюць патрэбу ў прытулку.

Асноўная частка выстаўкі — творы 1940—1980-х гадоў. Адзін з ключавых у гэтым рэчышчы — «У канцы ліпеня» (1983) Валерыя Юркова. З-за няяркіх выкарыстаных фарбаў і адсутнасці вялікай колькасці святла ў той частцы экспазіцыі, дзе ён размешчаны, твор мае ўсе магчымасці застацца незаўважаным. Спрыяе гэтаму і някідкі сюжэт: вясковы краявід з невялічкімі стагамі сена, шэрагам дрэваў, лужынай (ці часткай невяліччай рачулікі, якая засталася па-за «кадрам»), з якой п'е сабакка... І постаць мужчыны, апранутага «па моде», з веласіпедам. Ён не едзе, а стаіць з ім, углядаючыся

Да 28 жніўня варта паспець наведаць выстаўку «Плынь часу» ў Нацыянальным мастацкім музеі. Экспазіцыя, якая працуе ў рамках праекта «Нашы калекцыі», знаёміць з творами жывапісу, графікі і скульптуры з фондаў музея. Аўтары работ — юбіляры 2022 года.

Дарэчы, сёлета знаваквы даты шэрагу майстроў (напрыклад, Міхаіла Савіцкага, Ядвігі Раздзялоўскай, Уладзіміра Савіча) былі адзначаны ў музеі персанальнымі выстаўкамі, таму ў экспазіцыі яны прадстаўлены сціпла. Між тым некаторыя мастакі маюць у калекцыі мінімальную колькасць жывапісных твораў (сярод іх — Яўген Каробушкін, Вячаслаў Рускевіч, Мікалай Таранда), што паўплывала на іх прысутнасць на выстаўцы. Да таго ж многія карціны юбіляраў экспануюцца ў іншых установах. Асобныя творы чакаюць чаргі на рэстаўрацыю.

ў далечыню. Здаецца, нішто не можа зацапіць яго вока, да характа прыроды яно хутчэй за ўсё прызвычалася. Чалавек думае, марудзіць, чакае? Асэнсавань адлюстраванае дапамагае некалькі дэталей: па-першае, стан прыроды і надвор'е. Другая палова лета, спакойнага, цёплага, — і пахмурны дзень. Ён мяняе яркія колеры на цёмныя, свежасць паветра — на затхласць... А следам і надзею — на бязвыхаднасць. Другая важная дэталі — адсутнасць пратаптанай ці з'езджанай дарогі. Яе давядзецца пракаладаць самому. Твор дакладна перадае сумненні і пошукі маладога чалавека ледзь не ў любую эпоху, аднак выдатна гэтаму пасуе і пачатак 1980-х.

Наогул, далёка не кожны твор на выстаўцы «Плынь часу» схіляе да разважанняў. Усё ж работы гэтага перыяду — прыклады сацрэалізму, хоць, як падаецца, з асаблівай увагай да асобнага чалавека. Такі твор — «У чаканні малады» (1973) Уладзіміра Лагуна. У гэтым вясковым сюжэце, героямі якога стала мноства людзей, бачыцца вялікая любоў да чалавека і месца, дзе ён жыве і працуе. Лірычныя ноткі дадае «Расставанне» (1963)

Міхаіл Бяляеў «Андрэй Рублёў», 1982 г.

Мікалая Бельскага. Аднак адным з найбольш яркіх на выстаўцы падаецца палатно «Мінчукі. "Адведкі"» (1983) Яўгена Ціханова. Тут і зварот да пазнавальнага краявіду цэнтры сталіцы, і традыцыйнае адлюстраванне пераемнасці пакаленняў, і красамоўнасць фарбаў. У якасці галоўнага колеру мастак выбраў зялёны, як правіла, ураўнаважвальны і спакойны. Аднак у звязцы з іншымі складнікамі і, галоўнае, з дапамогай абранай творцам кампазіцыі зялёны, сімвал працягу жыцця, няхай і не губляе свайго значэння, але прымушае адчуваць трывогу, апаноўваючы ўсё навокал, прыскакаючы

да зямлі... Чуецца водгулле вайны (мужчыны маладзейшага пакалення стрыманы і напружаны, пазіраюць, здаецца, прама на глядача, разбурваючы мяжу паміж рэальнасцю і вымыслам), угадаецца ідаўняная смерць (жалобны вобраз сталай жанчыны, якая трымаецца крыху аддалена ад астатніх, другая жанчына з трыма цюльпанамі выходзіць з пакоя з сумным выглядам), прадчуваецца навальніца (яе ўжо можна трактаваць па-рознаму, і кожны варыянт мае права на жыццё).

Зразумела, нельга не згадаць у рэчышчы ўвагі да «маленькага чалавека» цудоўныя партрэты: драўляная скульптура Івана Міско з красамоўнай назвай «Партрэт Героя Сацыялістычнай Працы, свінаркі саўгаса "Слонімскі" Гродзенскай вобласці, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Марыі Федараўны Несцер (1918—1989)» (1973), палатно Мікаіла Кірзева «Партрэт І. І. Фанскай, старшага майстра зборкі» (1975), выявы якута і эвенка 1975 года Сяргея Лагуновіча-Чарэпкі, бронзавая скульптура «Мой дзед» (1986) Уладзіміра Слабодчыкава. Падобная ідэя да вышэйзгаданага твора Валерыя Юркова «Выпускніца» (1972) Ядвігі Раздзялоўскай. Ва ўсім счытаюцца прыкметы часу, у якім героіні даводзіцца жыць і прымаць рашэнні, відаць, праз сілу.

Дарэчы, яшчэ вельмі моцна і гэтаксама ўзвышана гучалі ў гэты перыяд ваенныя матывы. «Камсамолу Беларусі часоў Вялікай Айчыннай вайны прысвячаецца» (1984—1985) Івана Ціханова кампазіцыяна, сюжэтная, вобразна перадае думкі і пачуцці мастака, які прайшоў вайну. Дапаўняе гэты твор шчымымівае палатно «Тая, што ідзе ў ноч» (1980) Міхаіла Савіцкага.

Між тым не абышлося без шматлікіх традыцыйных пейзажаў, гэтым разам, як падаецца, не вельмі абавязковых — у экспазіцыях такога тыпу хочацца бачыць больш сюжэтных карцін. Дарэчы, шмат пейзажаў, тых, што невялікага фармату, змясцілі пад шкло на адмысловых стэндах, і гэта не дазваляе іх добра разглядзець, хоць, зразумела, побач з буйнымі палотнамі яны згубіліся б. Да таго ж на выстаўцы мноства твораў гэтага жанру належыць пэндзлю Паўла Гаўрыленкі, што таксама выглядае лішняй мерай, — здаецца, для «Плыні часу» хапіла б праграмаўнай работы «На рыштаваннях» (1960)...

Выстаўка ў рамках праекта «Нашы калекцыі» змястоўная і цікавая (інакш, як ні круці, тут не скажаш), але ў нечым несамадастатковая. Калі паступова, уважліва і марудна, праглядзіш работы, складваецца адчуванне, што гэта толькі частка таго, што хацелася б паказаць стваральнікам праекта і, натуральна, убачыць наведвальніку. І нават гэтая справядлівая заўвага не прымяняе старанняў музейшчыкаў; яны і самі не аспрэчваюць пэўную схематычнасць канцэпцыі часовай экспазіцыі і звяртаюць увагу на пастаянную экспазіцыю НММ, дзе зараз можна бачыць адзіныя ў зборы ці выбраныя жывапісныя работы іншых сёлетніх юбіляраў.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Валерый Юркоў «У канцы ліпеня», 1983 г.

Яўген Каробушкін «Над абалонай», 1979 г.

Хаім Ліўшыц «Дом у Пільніцы», 1964 г.

Анатомія стыхіі

«Масты Ліона», 2013 г.

На мінулым тыдні, 17 жніўня, у галоўным корпусе Нацыянальнага цэнтры сучасных мастацтваў пачала працаваць выстаўка жывапісу Валяціна Нуднова «Цела Вады». Аснову экспазіцыі складала аднайменная пенталогія жывапісца, над стварэннем якой майстар карпеў апошнія тры гады. Побач са згаданай пяцёркай у выставачнай прасторы экспануюцца іншыя тэматычна блізкія работы аўтара. Паводле куратарскай задумкі, наведальнікі змогуць убачыць шлях, пераадолены самім творцам, прасачыць эвалюцыю яго мастакоўскага почырку.

Валяцін Нудноў з’явіўся на свет у 1961 годзе ў Мінску. Азы майстэрства будучы жывапісец спазнаваў у 1972—1979 гадах у Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве (гімназія-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка). З 1979 да 1984 года адточваў атрыманыя навыкі ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце на кафедры манументальна-дэкаратыўнага жывапісу. Яшчэ праз год, у 1985-м, упершыню гучна заявіў аб сабе, узяўшы ўдзел у выстаўцы. 1990-я для творцы азнаменаваліся плённым супрацоўніцтвам з арт-групай «Форма».

Уласна кажучы, пытанні формы і яе ўзаемаадносін са зместам сталі для беларускага абстракцыяніста вызначальнымі. Як існы апалагет беспрадметнага жывапісу Валяцін Нудноў прывязіў сваю творчую дзейнасць барацьбе з фігуратыўнасцю, прымагам ідэі над знакам. Бо, у рэшце рэшт, што ёсць абстрактны жывапіс, як не мастацтва чыстай формы? Пагодзімся, меркаванне спрэчнае: у рамках вялікага напрамку, вядомага пад такой назвай, вылучаюцца больш дробныя плыні, кожная з якіх мае свае метады і мэты дэ, галоўнае, свае ўяўленні аб межах дапушчальнага ў справе фіксацыі рэчаіснасці.

«Плыні і напрамкі — гэта, канешне, добра, ды толькі ніводзін хоць колькі-небудзь прыстойны жывапісец ніколі не стане прылічаць сябе да таго ці іншага напрамку, максімум — у ролі яго адкрывальніка!» — заўважае асабліва прыдзірлівы чытачы. Што ж, не паспрачаешся, уласны эстэтычны кодэкс — сапраўды залог поспеху сучаснага мастака. Персанальная мастацкая тэорыя маецца і ў Валяціна Нуднова: «У адвечнай спрэчцы аб вяршэнстве формы альбо заместу я цалкам аддаю перавагу форме. Толькі пры выразнасці і завершанасці формы твора мастацтва з’яўляецца не змест, а сэнс яго стварэння».

Серыя карцін «Цела Вады», якая падарыла назву актуальнай экспазіцыі ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў павінна была яркая прадэманстраваць гэты падыход. Але ж праўда ў тым, што атрымалася яна нашмат больш складанай і, на суперак выказванням аўтара, змястоўнай альбо, прынамсі, не пазбаўленай сюжэтнасці ды канцэптуальнага ядра. Дзея празрыстая: хаця вада і не мае ўласнай формы (чыгата: цела), яна, тым не менш, здольна прымаць форму любога аб’екта, і працэс той, са слоў жывапісца, блізка да працэсу фарміравання, распаду і развіцця формы ў абстрактным мастацтве.

«Марскі пейзаж з адлюстраваннем паловы сабакі», 2018 г.

«Цела Вады 4», 2022 г.

У работах серыі, не ў апошнюю чаргу дзякуючы адмысловай аб’ёмнасці пісьма, аўтар выкрывае сувязь паміж эмоцыяй і формай. Пры гэтым пад «формай» маецца на ўвазе не штосьці застылае, а менавіта працэс яе прыдумвання. Беларускі мастак настойвае, што яго работы павінны ўспрымацца як ігра добрага джазавага калектыву, імправізацыя з пераменлівай тэмай. Ды ўсё гэта толькі словы, а яны, па перакананні Валяціна Нуднова, «ствараюць межы, абазначаныя сэнсавым значэннем, за якія цяжка, а часам немагчыма вырвацца. Гэта пазбаўляе гледача магчымасці ўласнай інтэрпрэтацыі твора».

Бернард ЗАТЫЛКІН

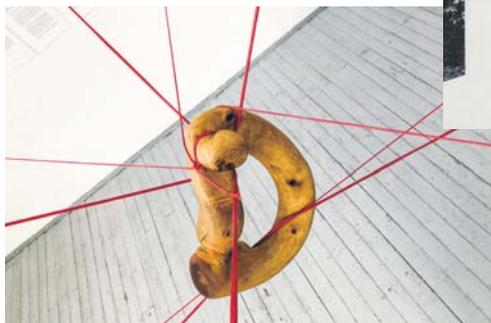
Вашымі малітвамі

Выстаўка жывапісу Валяціна Нуднова — далёка не адзіная экспазіцыя, прадстаўленая на суд грамадскасці ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў гэтымі днямі. У трох залах галоўнага корпуса прытулак знайшоў і іншы, надзвычай цікавы, мультымедыіны выставачны праект — «Шэпт». Экспазіцыя заснавана на аднайменнай кнізе фатографа Сяргея Лескеця, які на працягу амаль дзесяці гадоў вывучаў «містычны і заслонены ад чужых вачэй свет “высковага вядзьмарства”», збіраў партрэты і гісторыі апошніх носьбітак закрытай традыцыі лекаваць словам.

У якасці эпиграфа да выстаўкі ўзяты фрагмент артыкула «Замова: у бытавых і паэтычных адносінах» з «Энцыклапедычнага слоўніка Бракгаўза і Ефрона». У ім апроч іншага сказана: «Замова <...> першапачаткова асноўвалася на сіле чалавечага слова, потым — на аўтарытэце таго бажства, якое заклікалі, далей — на аўтарытэце замоўшчыка і перакананні веруючых; моц замовы ў дакладным вымаўленні пэўных слоў і выкананні суправаджальных рытуалаў».

Гэтак і на актуальнай выстаўцы: без веры просьбіта (гледача) ў аўтарытэт замоўшчыка (куратара) магія не адбудзецца, а калі аддацца ў яго ўладу і трымацца маршруту, то, вельмі верагодна, удацца і душу падлячыць. Куратарскі праект Дзіны Даніловіч (творца здаўна цікавіцца ўсім звышнатуральным, паранармальным), акрамя таго, што з’яўляецца паўнаважным аўтарскім выказваннем, прызваны таксама дапамагчы паглыбіцца ў сусвет кнігі. Дзея дасягнення гэтай мэты стваральнікі выкарыстоўваюць розныя спосабы перадачы інфармацыі: ад уласна тэксту і фатаграфій да аўдыязапісаў, ад інсталіяцыі да відэафрагментаў. Так, гісторыі шаптухі Алены, першай «ахвяры» этнографа, дапаўняюцца таямнічымі плёначымі фатаграфіямі вядзьмарскай атрыбутыкі, развешанымі тут і там.

Да таго ж чырвонымі ніткамі яны звязаны паміж сабой і ўсе разам — з здзіўным аб’ектам відавочна рытуальнага прызначэння ў цэнтры залы (выглядае, трэба сказаць, вельмі эфектна). Дарэчы, прадметы, прадстаўленыя ў выставачнай

Фрагменты экспазіцыі.

прасторы (ад макавага зерня ў прабірках і ўсёмагчымых зёлак да рукапісных нататак і такіх вось невытлумачальнай формы аб’ектаў), здабыты Сяргеем Лескецям падчас экспедыцыі, таму выпраменьваюць сапраўдную магічную аўру. На працягу без малага дзесяцігоддзя «фатограф вандраваў па далёкіх вёсках, дакументаваў і архіваваў сведчання носьбітаў “сакральных ведаў”».

Яму выпала магчымасць запісаць рэдкія замовы (вядома, з дазволу саміх замоўшчыц). Гэтым вельмі арыгінальна скарысталася куратарка экспазіцыі «Шэпт» Дзіна Даніловіч. Так, у адной з залаў прагляд суправаджаецца закліканнем — бабка Алена праз дыктафонны запіс замаўляе суставы і моліцца аб [вашым] здароўі. Моцнае ўражанне дорыць і апошняя зала, дзе ў поўнай меры раскрываецца мультымедыінасць экспазіцыі. Тут гледачы змогуць на вялікім экране убачыць рытуал з удзелам ужо іншай знахаркі. Ды ўражае нават не гэта — уключаецца яшчэ адзін орган пачуццяў! Апраметную цемру пакоя разбівае ўспранікальны пах духмяных зёлак, падвешаных пад столу.

Бернард ЗАТЫЛКІН, фота аўтара

Тэрапія спадчынай

Бывае, наступае час усвядоміць сябе сённяшняга, нават пазнаёміцца з сабой. Для гэтага трэба сьпінацца і прыслушацца: а чаго я сапраўды хачу, што для мяне важна і нават чаго я боюся? Сустрэча з сумленнем зазвычай незапланаваная, нават выпактаваная, і часам да яе трэба ісці паўжыцця. А можна і хутчэй. Дастанкова змяніць атмасферу, акінуць позіркам новае месца і зразумець: тут тое, што патрэбна. Пагост Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці — на першы погляд шараговая вёска, але менавіта тут здарыўся незабыўны шлях да сябе...

Летнік традыцыйнай культуры «Карагоднае кола», арганізаваны Беларускам дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў і Жыткавіцкім раённым аддзелам ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, на пачатку жніўня сабраў шукальнікаў адказаў на галоўныя пытанні. Цэлы тыдзень каля 40 чалавек жылі ў вёсцы Пагост і ў Тураве і паглыблялі ў традыцыйныя практыкі. Чаму менавіта тут? Здольнасць быць самімі сабой, багатай напуюненасцю, харызматычнасцю прыцягваюць выдатныя калектывы дадзенага рэгіёна: у Пагосце гэта гурт «Міжрэчча», у Рычове — фальклорны калектыв «Дубравіца», у Хільчыцах — фальклорны калектыв «Хільчанка». А ў вёсцы Запясочча каля Турава ёсць выдатны сямейны музычны калектыв «Абібокі». З імі сустаракаліся, разам спявалі, даследавалі мясцовыя танцы, спеы, кухню. Мясцовыя майстры праводзілі майстар-класы па выцінанні, саломалляцтве. Ездзілі да мясцовых пчалароў. Гагавалі крышаны, лаянікі, юшку на вогнішчы.

Звярнуўшы ўвагу на этнаграфічныя запісы, мы ўбачылі, што па ўсім рэгіёне ёсць свой адметны варыянт такіх танцаў, як падыспань, лысы, сербьянка, «страданія», маглет. Яны парныя. А таксама ў гэтай мясцовасці ёсць вялікая колькасць карагодных танцаў, у тым ліку лявоніха, «бабуся», драма, проса і іншыя, — дзешціца ўдзельніца летніка Алена Каліноўская, вядучы спецыяліст Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКМ. — І мы разам з носьбітамі трэніраваліся. І ўрэшце ўсім сваім летнікам прыехалі на Тураўскі кірмаш, апрапуліся ў строі — тыя, якія прывезлі з сабой, а таксама тыя, што нам прапанавалі ў мясцовым клубе — там свая адметная калекцыя, яе зрабілі дзякуючы намаганням работнікаў клуба і праграме падтрымкі ЮНЕСКА.

Той Тураўскі кірмаш запомніўся вялікай фальклорнай этнаграфічнай праграмай, дзе ўсе разам танцавалі і спявалі з калектывамі. Радасна на гэта адлучыліся жыхары Турава, засталіся, нягледзячы на тое, што гандаль ужо завяршаўся, а некаторыя прыехалі пасля ў вёску Пагост, дзе ўдзельнікі летніка рабілі завяршальную вечарынку з мясцовымі жыхарамі. «Мы ўбачылі, што ёсць людзі, якім гэта вельмі падабаецца, — заўважае Алена Каліноўская. — Больш за тое, гэта аказалася цікава вялікай колькасці людзей: не толькі нейкая аднадзённая акцыя (свята, абрад, турыстычная вандроўка), а менавіта паглыбленне ў практыкі на тыдзень, нягледзячы на нязручныя вясковыя бытывы ўмовы.

У Пагосце такі летнік прайшоў упершыню. У 2019 годзе вясновы абрад «Юраўскі карагод» быў уключаны ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА, якой патрабавецца тэрміновая ахова, і атрымаў грант на працяг даследаванняў мясцовых традыцый і падтрымку супольнасці жыхароў, якія яго захоўваюць. «Міжнародная арганізацыя выдатна разумее, што справа не толькі ў абрадзе, які адзін дзень у год хтосьці праводзіць. А ў тым, каб гэтая супольнасць носьбітаў магла ў сваёй вёсцы жыць, ладзіць культурныя практыкі, быць запатрабаванай, мець прыстойныя ўмовы ў выглядзе абсталяванага клуба, магла весці актыўныя стасункі з зацікаўленымі асобамі», — пераканана Алена Каліноўская. Была закуплена тэхніка, відапраектар, мабільныя сталы для дыскусій і майстар-класаў, каб камунікаваць на сучасным узроўні і пры гэтым паглыбляцца ў традыцыі.

Праграма падтрымкі ЮНЕСКА прадугледжвае тры этапы. І акрамя матэрыяльных укладанняў, накіраваных на стварэнне і стварэнне, летась праведзена грунтоўная этнаграфічная экспедыцыя па ўсім Жыткавіцкім раёне. На наступны год запланаваны міжнародны фестываль: свята Юр'я, акрамя як у Пагосце, адзначаюць у многіх

краінах: юраўскія традыцыі агульнаславянскія. І была ідэя запрасіць удзельніцаў з іншых краін, каб усе падзяліліся традыцыямі святкавання.

Што дае акупанне ў традыцыі сучаснікам? Магчыма, адкрыць сябе: я магу спяваць! я магу танцаваць! я магу сам зрабіць павука (падчас майстар-класа)! я магу выразаць выцінанку, хоць нават не ведаю, што гэта такое. І ты заўважаш сваю каштоўнасць, становішся мацнейшым, адкрываешся, і адыходзіць няўпэненасць, страх і нявера ў сябе. А гэта крок да канструктыўнай размовы са сваім сумленнем. «Творчыя практыкі, якія ў фальклорнай традыцыі былі паўсядзённымі, актуальныя сёння, — лічыць Алена Каліноўская. — Гараджаніну здаецца, што іх праводзіць дзесьці ў дамах рамёстваў або ў фальклорных калектывах, а аказваецца, гэта форма творчага самавыўлення для кожнага тут і цяпер. Арт-тэрапія, як скажучы па-сучаснаму. Насамрэч усе нашы практыкі традыцыйнай культуры, фальклорныя і ёсць арт-тэрапія. І яны створаны для чалавека, каб ён праз іх узаемадзейнічаў, спазнаваў лепш сябе, наладжваў стасункі з іншымі. І людзі адкрываюць для сябе: гэта магчыма, гэта нікуды не знікла».

людзей збіраў летнік «Пятровіца», які адбываецца ў Любанскім раёне ўжо больш чым 10 гадоў, адзначае Алена Каліноўская. Пачынаўся як танцавальны летнік. Сяржэты Выхаварка, які і ў Пагосце вёў танцавальныя заняткі, мае вялікі вопыт вывучэння традыцыйных танцаў. Заўважна, як людзі натхняюць адзін аднаго. Вядомы фестываль традыцыйнага мастацтва «Берагіна» ў Акцябрскім Гомельскай вобласці, закладзены Міколам Козенкам, праводзіў ідэю, што фальклор — з'ява сінкратычная. І той, хто па-сапраўднаму займаецца фальклорам, павінен умець і спяваць, і танцаваць, і рукамі нешта рабіць...

Падчас летніка ўдзельнікі хадзілі ў этнаграфічныя экспедыцыі. Летнік, без перабольшвання, — найлепшая форма для пераамянення і спроба звычайнага чалавека паглыбіцца ў традыцыйную культуру. Варта адзначыць, для Пагоста летнік стаў навіной: весела, шумна, цікава правесці разам цэлы тыдзень — такога яшчэ не было ні разу, заўважалі мясцовыя жыхары.

Пагост, што адметна, калісьці быў вялікай вёскай, і ў памяці жыхароў яшчэ жыве яе магутнасць. Цяпер там усю некалькі содзень чалавек, і тое ў дадзены сезон. Рака Сіціга ўпадае тут у Прыпяць. Былі рачны і лесаспаўняныя прадпрыемствы, лесасілка, хадзілі баржы, а яшчэ — свая варта. Уваход у вёску быў зачынены варотамі. І нельга было ў цёмны час нікому сюды трапіць. Дзеля гэтага ўсе па чарзе хадзілі ў варту. Жыхары ганарыліся, якой сьпіннай была вёска. Ды і сёння не здае пазіцыі.

Была дырэктарка клуба і стваральніца гурта «Міжрэчча» Кацярына Панчэня — чалавек каласальных энцыклапедычных ведаў у плане мясцовых традыцый, да таго ж вельмі таленавітая спявачка, рукадзельніца. У многім дзякуючы ёй Пагост стаў пунктам прыцягнення для фальклорных даследаванняў. Кацярына Аляксееўна вельмі ўкладалася ў культурную дзейнасць. Яна і па сёння выходзіць на Юр'я, на Каляды, актыўна супрацоўнічае з клубам. Роля асобы ў захаванні традыцыйнай культуры вельмі моцная.

Частка ўдзельнікаў летніка жыла па хазах мясцовых жыхароў, і многія гаспадыні нават зазывалі потым: «Да мяне, да мяне!», — расказвае Алена Гумінская. — Юлія Нікіфараўна Панчэня базіравалася ў Пагосце вакол мясцовага клуба, а ён тут адметны, ды патрабуе ўвагі.

Прыязджаеш з сучаснасці, дзе ламінат, сюды, дзе ложка з вышытымі прасцінамі, як на новую планету. І ясна адчуваеш гістарычную нішч калянасць: адкуль прыйшлі і куды ідзем. У людзей ёсць патрэба дзільціца ўнутраным святлом. І хочацца ім сагрэцца.

Летнік базіраваўся ў Пагосце вакол мясцовага клуба, а ён тут адметны, ды патрабуе ўвагі. — Клуб у Пагосце неглыбока: велізарна прастора, ёсць сцяна, зона інтэрактыўнасці, — заўважае Ала Сташкевіч, каардынатар праекта ЮНЕСКА, спецыяліст кафедры гісторыка-культурнай спадчыны БДУКМ. — Хоць вёска зменшылася, палова дачнікаў, маленькая супольнасць, а клуб прапануе платныя паслугі. Падчас летніка сюды ўвесь час прыходзілі людзі. Гэта цэнтр прыцягнення.

Спалучаючы культурны патэнцыял Пагоста і інфраструктурныя магчымасці Турава, які за 5 км, — лёгка планавалі і арганізавалі летнік, іншых актыўнасцей, фестываляў, пераканана Ала Сташкевіч. Да таго ж тут няма праблем з транспартнай камунікацыяй.

Адданая вера ў сваю самабытнасць часам сутыкае сваіх носьбітаў і прымушае нават спрацаваць, адстойваючы права на правільнасць толькі свайго меркавання. Цікавым вопытам падзялілася Алена Каліноўская: «У адной вёсцы мне казалі: "У нас абрад робіцца правільна, а ў іх — не". Гэта для традыцыйнай культуры характэрна. Але мы не можам такое падтрымліваць, бо, адасабляючыся, ніхто не выжыве ў гэтых маленькіх вёсках, палова з іх проста знікне. Трэба шукаць шляхі пераадолення». Перад новым заўсёды ёсць супраціўленне, ды новыя формы ўзаемадзеяння пераможуць: калі нават абрад знікне ў адной вёсцы, культура пераймання спрацуе — перахопіць іншая.

«Сутнасць нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў тым, што мы павяжаем каштоўнасці, якія практыкуе пэўная суполка, і ў нас няма падстаў даваць ім ацэнку, адзнаку і казаць "не, гэта няправільна"», — пераканана Алена Каліноўская.

Наша каштоўнасць — у нашай адрознасці. Няма сэнсу быць не сабой і бяліцца з-за гэтага, кожны чалавек каштоўны. Насельнікі Палесся нясуць гэта на генетычным узроўні. Ці не таму іх аўтэнтычнасць такая вабная? І насустрэч раскрываецца сэрца.

Наталія СВЯТЛІОВА

На Тураўскім кірмашы.

Саламяны павук.

Вячэра на вогнішчы.

Першая палова летнікаўскага дня была прысвечана лекцыйным гадзінкам і дыскусіям. Прыязджалі эксперты з універсітэта культуры, з іншых арганізацый, запрашалі спецыялістаў з розных устаноў Жыткавіцкага раёна, з дамоў рамёстваў. Танцавальныя практыкі выказалі жаданне наведваць удзельнікі творчых калектываў з іншых устаноў культуры Жыткавіцкага раёна. Актыўна ўключылася студэнцкая моладзь з БДУКМ і БДУ, а яшчэ ўдзельнікі Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, вучні школы традыцыйнага мастацтва (прыватная ініцыятыва, дзе вучаць народным спевам і танцам у г. Мінску).

Падобны летнік дзейнічае ўжо больш чым дзвесці гадоў у Любанскім раёне. Тыя, хто быў там, зацікавіліся і сёлетнім у Пагосце. Яны ўжо дасведчаныя, таму дзейнічалі абсалютна самастойна. Паралельна праводзілі свае праграмы даследаванняў і практык, пакуль усе астатнія чакалі, што ім раскажучы і пакажучы, знайшлі мясцовых бабур, зацікавіліся іх гардэробам, мясцовымі вырабамі, — адным словам, пачувалі сябе ў сваёй талерцы. Таму летнік — не новая практыка для нашай краіны, ёсць кола людзей, якія ўжо адчулі смак задавальнення ад традыцыі.

Узровень запатрабаванасці летніка сярэд энтузіястаў, якія цікавяцца традыцыйнымі творчымі практыкамі, — гаворыць удзельніца летніка Алена Гумінская, вядучы спецыяліст Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКМ. — Мы размясцілі ў інтэрнэт-прасторы форму рэгістрацыі для тых, хто хачеў бы далучыцца да нас па ўласнай ініцыятыве, і праз тыдзень вымушаны былі яе закрыць, бо ахвотных удзельнічаць аказалася вельмі шмат! Яшчэ летнік аказаўся цікавай пляцоўкай для розных відаў камунікацый. Акрамя знешніх стасункаў, адбылася актыўная ўнутраная камунікацыя. Студэнты, будучыя спецыялісты ўстаноў культуры, якія хутка прыйдуць працаваць, пабачылі, што ёсць людзі, якія захацелі прыехаць па сваім жаданні, яны шмат што ўжо ведаюць і ўмеюць і актыўна транслююць веды і ўменні, — тое кола людзей, і з ім можна будзе паспяхова супрацоўнічаць у будучыні.

Прызвание — медыцына

Напісаны яны без прэтэнзіі на арыгінальнасць. Як высвятляецца, паэзія, літатура для Кандрата Грум-Гржымайлы былі, па-сучаснаму кажучы, хобі, а прызвание знайшоў у медыцыне: «Я родзіўся ў Беларуском Могілёве 1794 г. 21 септэбры; учыўся ў Народном Училище, в Могілёвской духовной семинарии, прошел здесь шесть первых классов,

Абараніўшы яе, 10 кастрычніка 1823 года атрымаў ступень доктара медыцыны і хірургіі.

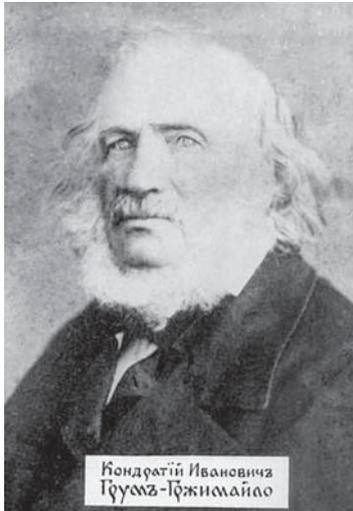
Суладдзе практыкі і тэорыі

У гэтым кірунку працаваў і далей. Падыход ранейшы — спалучэнне практыкі з тэорыяй, што грунтавалася на ўласным вопыце. Аднак «Монографию

Пецяярбургу. Асабліва дзіўна, што адмовіўся ад практычнай хірургіі. І гэта ў няпоўныя сорак гадоў. Хоць адмову ад аперацый можна растлумачыць тым, што хацеў больш часу ўдзяляць навуковай і грамадскай дзейнасці. Як бы там ні было, але з 1833 года ў яго жыцці пачаўся новы этап, прытым на дзівя прадукцыйны.

Ярка падзея ў ім — выданне на 8 старонках штотыднёвай газеты «Друг здравия». Як значылася ў яе падзагаловку, «народной врачебной». Ажыццяўленне

Іванавічу займацца медыцынскай дзейнасцю. У 1835 годзе ён быў выбраны ў склад Волнага эканамічнага таварыства, пачаў працаваць у яго медыцынскім камітэце, аддаўшы гэтаму занятку амаль сорак гадоў (пайшоў у вечнасць 2 верасня 1874 года). Не чужымі яму былі і грамадскія клопаты. І таварыства, і камітэт вялікую ўвагу надавалі палітычнаму медыцынскаму аслугоўванню насельніцтва, санітарнага стану гарадоў, клапаціліся аб адкрыцці новых бальніц,

Кандрат Грум-Гржымайла.

изучил русскую и латинскую пиитику и риторику; окончил четырёхклассный курс в гимназии, где преподавались науки на русском и польском языках, <...> поступил 1 сент. 1815 г. в Виленский университет, в первом году я находился на физико-математическом факультете, получил степень кандидата философии, на второй год поступил в медицинский факультет».

У гэтых нататках ёсць і іншыя важныя звесткі. Дзякуючы ім, а таксама манаграфіям іх аўтара, яго публікацыям у перыёдыцы, можна атрымаць дастаткова поўнае ўяўленне пра Кандрата Іванавіча як урача, які першым з ураджэнцаў Беларусі атрымаў навуковую ступень медыка-хірурга. І ўвогуле належаў да першых хірургаў Расіі, з'яўляючыся першапраходцам і ў іншых пачыненнях.

Выхоўваўся ён у сям'і губернскага чыноўніка са старажытнага роду. У некаторых дакументах род гэты значыцца як Грума. Дарэчы, свае навуковыя працы Кандрат Іванавіч так і падпісваў. Гржымайла — хутчэй паходзіць ад герба. Аднак пра гэта ў аўтабіяграфіі — ні слова. Як і пра тое, чаму не адразу сваёй прафесіяй выбраў медыцыну. Не канкрэтызуе і таго, як, «пры самых неблагоприятных для будущей своей карьеры обстоятельствах», дайшоўшы да апошняга курса, мусіў вырашыцца, на чым спецыялізавацца.

Дапамог прафесар хірургіі Венцаслаў Пелікан. Пад яго наглядом правёў у клініцы некалькі паспяхоўных аперацый. Універсітэт закончыў у 1820 годзе як медык-хірург, а 27 студзеня 1821-га быў накіраваны ў распрадэжэне Галоўнага штаба 1-й арміі пад камандаваннем графа Фабіяна Остэн-Сакена, якая дыслацыравалася ў Могілёве. Працаваў у ваенна-беларускім шпіталі, размешчаным у тагачасным прадмесці Пячэрску.

За першыя гады правёў, па яго прызнанні, 144 «важных операций», 24 з якіх былі «радикальнага лечення паховых грыж». Сёння такое апераванне не лічыцца складаным. Тады да яго толькі падступаліся. Але Кандрат Грум-Гржымайла не толькі паспяхова лячыў пацыентаў, але і збіраў матэрыялы для будучай дысертацыі «Вообще о паховых грыжах и новом способе их излечения посредством операции».

Доктар Айбаліт, якому ўсё балела...

Ушэрагу рэдкіх выданняў, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, і кніга Кандрата Грум-Гржымайлы «Физиология поэзии и счастья», выдана ў Санкт-Пецяярбургу ў 1865 годзе. Назва крыху нечаканая, бо ўвайшлі ў яе не толькі паэтычныя творы, але і ўспаміны, таксама, за рэдкім выключэннем, вершаваныя. Ды і паняцце «физиология» не надта стасуецца з прыгожым пісьменствам. Можна было б і не запяняць увагу на гэтай кнізе, калі б за «пазіяй» не ішлі аўтабіяграфічныя нататкі.

о радикальном лечении пахомошоночных грыж, в особенности по способу, основанному на двадцати семи операциях» завяршыў не ў Могілёве, а ў Турцыі, куды прызначылі штаб-лекаркам драгунскага палка. Ды магліўскі перыяд у яго біяграфіі найбольш плённы. І звязаны не толькі з лячэннем грыж.

У ваенна-беларускім шпіталі першым у Расіі правёў пластычную аперацыю на так званай заечай губе. Звычайна хірургі за гэта не браўся, і чалавек заставаўся з дэфектам на ўсё жыццё. Ён жа не мог адмовіць у просьбе бацькам аднагодовай дзяўчынкі. Выпілаваў пярэдняю частку верхняй сківіцы, якая выступала, і выкарыстаў яе ў якасці «хірургічнага матэрыялу». Прышытая частка хутка прыжылася, і прыродны дэфект праз некаторы час амаль не заўважаўся.

Некалі быў шырока распаўсюджаны каўтун, асноўнай прычынай якога была антысанітарыя. Пра гэта Кандрат Грум-Гржымайла напісаў у манаграфіі, якую так і назваў — «О колтуне». Яна ў 1828 годзе выйшла ў друкарні Галоўнага штаба 1-й арміі і стала першай навукова-метадычнай кнігай у Беларусі. З гэтакім правам яе можна назваць і першай навукова-папулярнай. Дагэтуль ніхто з урачоў не браўся за працы, у якіх проста і зразумела апавядалася б пра тых ці іншых хваробы, указваліся б канкрэтыя парадкі, як прадухіліць іх, а калі захварэў — што рабіць, каб немач хутчэй адступіла.

Будучы штаб-лекаркам, на адным месцы Кандрат Іванавіч не затрымаўся. Праз нейкі год службы ў драгунскім палку апынуўся ў Бярдзічэве, пасля — у Тульчыне. У гэтых гарадах сутыкнуўся з цяжкімі выпадкамі ліхаманкі. Не толькі лячыў хворых. Абагуляўшы практычны вопыт, кансультваўся з іншымі ўрачамі, а затым выступіў у «Военно-медицинском журнале».

Для здароўя — «Друг здравия»

Плённым для Кандрата Грум-Гржымайлы стаў ваенны паход 1831 года. А таму плённы, што ў час яго набыў вялікі вопыт у лячэнні халеры. Назіраліся і цяжкія выпадкі, працаваў без адпачынку. Толькі, як і пры ліхаманцы, не абыходзілася і без няштатных сітуацый. Усё ўскладнялася і тым, што лячэнне праводзілася не ў стацыянарных умовах. У артыкуле «О холере и лечении её во время похода» прывёў найбольш характэрныя прыклады з уласнай практыкі, разумеючы, што набыты ім вопыт спатрэбіцца іншым медыкам. Невядома, ці быў гэты артыкул апублікаваны.

Невядома і тое, што паслужыла прычынай ранняй адстаўкі. У 1833 годзе развітаўся з войскам і пасяліўся ў

гэтай задумы, канешне, не атрымалася б, калі б не манаграфія «О колтуне», шэраг навукова-папулярных артыкулаў па згаданай тэме. Перакананы ў неабходнасці далейшай медыцынскай асветы народа, і ўзяўся за выданне, што кампенсавала б адсутнасць у Расіі газет і часопісаў, якія прыносілі б карысць насельніцтву, пазбаўленаму магчымымі атрымлівацца неабходныя веды па медыцыне, санітарнай гігіене.

Першы нумар выйшаў у 1833 годзе. За 37 гадоў газета ператварылася ў папулярнае выданне, якое па змесце, праблематыцы публікацый мела ўніверсальны характар. Сёй-той нават называе яе народнай медыцынскай энцыклапедыяй. Несумненна і іншае: «Друг здравия» — гэта папярэднік шматлікіх папулярна-медыцынскіх газет і часопісаў, што выходзяць сёння.

Было б жаданне — справа знойдзецца

Кандрат Іванавіч, з'яўляючыся і выдаўцом, і рэдактарам, і аўтарам многіх матэрыялаў, быў чалавекам, які дбайна ставіўся да перспектывы медыцыны. Меў перакананне, што належнага поспеху можна дасягнуць пры ўмове, калі паміж урачом і пацыентам з'явіцца поўнае парозумненне: «<...> когда врачи познают обычаи и жизнь простого народа, тогда народ будет иметь к нам доверие: сблизится с нами, полюбит нас и наше искусство, тогда он откроет нам свои врачебные тайны, тогда мы будем в состоянии искоренить в нём отвращение к медицине».

Апошнія сцвярджэнне вельмі істотнае. Многія ў медыцыну не верылі, на што былі розныя прычыны. Ад звычайнага цемрашальства, невуцтва — да кепскага выканання ўрачамі сваіх абавязкаў. Цемрашальства, у тым ліку і ў медыцыне, можна было пазбавіцца дзякуючы асвеце народа. Заваяваць жа давер — праз высокі прафесіяналізм. І не толькі тых, хто добра плаціць. На думку Кандрата Грум-Гржымайлы, для спраўданага ўрача не павінна быць розніцы, каго ён лечыць.

На старонках «Друга здравия» мелі слова вядомыя ўрачы-практыкі. Супрацоўнічаў з газетай і знакаміты анатом і хірург Ілья Буяльскі, які абараніў дысертацыю ў тым жа годзе, што і Кандрат Іванавіч. Ён выступіў з цікавым артыкулам «о переливании крови», у якім выказаў упэўненасць, што «операція переливания крови, позже и раньше, должна войти в круг необходимых практических пособий, и что путём опыта она, наконец, займёт место наряду с прочими операциями, к которым прибегают в экстренных случаях».

Выданне газеты, хоць і займала шмат часу, не перашкаджала Кандрату

сачылі за парадкам тых, якія ўжо працавалі. Разам з іншымі ўрачамі нямала зрабіў па распрацоўцы статута грамадзянскіх бальніц, у якіх маглі лячыцца простыя людзі. Писаў практычныя рэкамендацыі па прафілактыцы воспы, іншых хвароб. Асобныя з іх выйшлі брашурамі.

Ні туды, ні сюды без мінеральнай вады

Кандрат Грум-Гржымайла — і ініцыятар адкрыцця ў Пецяярбургу спецыяльнай медыцынскай установы для прафілактыкі воспы. Пасля адкрыцця ўзначаліў яе. З 1851 да 1865 года былі зроблены прывіўкі 15 тысячам пацыентаў рознага ўзросту, у тым ліку і дзецям. У 1837 годзе выдаў кнігу «Общепонятные наставления к предупреждению и лечению повальных детских болезней». Сваіго роду працагам яе стала газета «Друг матерей», поўная назва якой «Друг матерей, или Полное руководство, как предупредить, распознать детские болезни и лечить их такими врачебными средствами, которые всегда можно иметь дома или выписывать из аптеки без рецепта, или покупать в лавке».

Дасканала вывучыўшы значэнне мінеральных вод для прафілактыкі і лячэння розных хвароб, паступова пашырыў даследчыцкі інтарэс. Зацікавіўся лячэбнымі грязямі, а калі шырэў — вадой як лячэбным сродкам. Гэтыя назіранні абагульніў у кнізе «Полное систематическое, практическое описание минеральных вод, лечебных грязей и купаний в Российской империи, с присовокуплением краткого описания известных заграничных минеральных вод и патологий хронических болезней», што выйшла ў 1855 годзе. Апошняй жа яго кнігай стала «Физиология поэзии и счастья».

Сярод твораў, прадстаўленых у ёй, і верш «Могілёв», які завяршаецца такою страфой:

*Что жизнь без дел благочестивых?
Наградой добродетель нам:
Она ведет нас к несчастью.
И так в здравьи и болезни,
Поэзия и счастье жизни
Суть, для Премудрости сынов,
Надежда, Вера и Любовь.*

Значыць, у душы ўсё ж заставаўся паэтам. У тым сэнсе, што імкнуўся надаць прозе жыцця больш светлага, узнёслага, прывабага. А шлях да гэтага, паводле яго прафесійнай дзейнасці, заставаўся адзін — праз медыцыну, якая і дазваляе пазбавіцца ад хвароб, што — у той ці іншай ступені — азмрочваюць жыццё кожнага з нас. Гэта быў такі доктар Айбаліт, якому самому ўсё балела за іншых.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Простыя рэчы

Без музыкі жыць немагчыма...

Музыка — дзіўны і казачны свет, які прыцягвае да сябе, дорыць адчуванне святла, гармоніі і радасці. А яшчэ вяртае раўнавагу, сукакойвае. Любыя цяжкасці і нягоды з музыкнай робяцца неістотнымі і другароднымі. Аднак не кожны ўмее адчуваць музыку сэрцам, жыць ёю.

У гэтую нешматлікую групу адораных і таленавітых людзей увайшла Валерыя Стэх, рэжысёр сельскага клуба аграгарадка Кямелішкі. Нарадзілася яна непадалёку ад пасёлка Радунь, які знаходзіцца ў Воранаўскім раёне. Калісьці маленькай дзяўчынкай Валерыя ўпершыню пачула шчымыя лірычныя песні ад маці, якая цудоўна спявала. Добрым голасам валодаў і бацька. А брат быў прафесійным музыкантам, спяваў у народным ансамблі «Лявоны», які з'яўляўся візіткай Воранаўскага краю. У бацькоўскім доме часта гучала музыка, ліліся песні. Вялікая сям'я збіралася за агульным сталом, гучалі знаёмыя да болю матывы. (Гэтыя ўспаміны і зараз краваюць сэрца жанчыны, а на вачы яе выступаюць слёзы.) Пад час навучання ў школе Валерыя ўдзельнічала ў самадзейнасці, спявала, танцавала, заўжды была ў цэнтры падзей.

Аднак сваё жыццё давялося звязаць з гандлем, паступіла ў Гродзенскі кааператыўны каледж. Пасля яго заканчэння працавала прадаўцом у Радуні. Тады ж 20-гадовая дзяўчына ўступіла ў камуністычную партыю, што было рэдкасцю. Затым была вучоба ў Гомельскім кааператыўным інстытуце. Валерыя Янаўна была актывісткай, пастаяннай удзельніцай студэнцкіх атрадаў. Але музыка ўсё

Валерыя Стэх.

роўна ішла побач. Дзяўчына ўдзельнічала ва ўсіх канцэртах, якія праходзілі ў навучальнай установе. Дзякуючы свайму таленту, Валерыя карысталася вялікай павагай сярод выкладчыкаў і аднагрупнікаў. Хутка і весела прабеглі гады навучання. Перад дзяўчынай паўстаў чарговы выбар: паехаць працаваць на малую радзіму або выбраць іншае месца. Актывіная, творчая, яна не баялася цяжкасцей і была адкрыта да новага, таму свой выбар спыніла на невяліччай вёсцы Кямелішкі

Астравецкага раёна. Тут распачалася новая старонка ў яе жыцці.

Дом Валерыі Янаўны ўпрыгожвае беліч узнагарод: дыпломы, граматы, падзякі. Усе яны рознага ўзроўню, але гавораць пра адно — шчырасць і адданасць працы. Якую б пасаду ні займала жанчына, яна заўсёды імкнулася да ўзорнага і бездакорнага выканання сваіх абавязкаў. Акрамя таго Валерыя Стэх з'яўлялася доўгі час дэпутатам Кямелішкаўскага сельскага савета і Астравецкага раённага савета дэпутатаў.

У 1991 годзе ў сельскім клубе вёскі Кямелішкі стварыліся новы музычны калектыв «Вілія», у які ўвайшлі маладыя, творчыя, таленавітыя людзі: медыкі, працаўнікі гандлю, педагогі. Сярод іх была і Валерыя Янаўна. Гурт набраў папулярнасці. Калектыву запрашалі на розныя мерапрыемствы. Яна ніколі не прпускала рэпетыцый, актыўна ўносіла свае прапановы накіт касцюмаў, рэпертуару, афармлення сцэны. У хуткім часе жанчына знайшла сваё жаночае шчасце, нарадзіла дзетак — сына і дачушку. Аднак не пакідала заняткаў, рэпетыцый і канцэртаў. Больш за дзесяць гадоў праіснаваў гурт. Пасля яго распаду ў 2002 годзе ўтварыліся новыя — «Кеміяліна», у склад якога ўвайшла і Валерыя Янаўна, бо не бачыла свайго жыцця без песні. Кожнае выступленне гурта народнай песні для яе было святам. Гэта быў найлепшы творчы калектыв Астравецкага раёна. Прыгожы і адметныя касцюмы, дружны ансамбль, які разам не толькі на сцэне, але і па жыцці. Рэпертуар, узрост і прафесійная дзейнасць удзельнікаў былі самыя розныя, але іх аб'ядноўвала адно — любоў да музыкі і народнай песні.

Жанчына зазначае, што ў справах і абавязках жыццё прабегла вельмі хутка. Пасля выхаду на пенсію Валерыя Янаўна нарэшце змагла цалкам аддацца любімай справе. Зараз яна рэжысёр Дома культуры аграгарадка Кямелішкі, кіраўнік некалькіх гурткоў. Працуе з рознымі катэгорыямі людзей: і сталага веку, і дзеці, і моладзь. Ад працы яна заўжды атрымлівае сапраўдную асалоду і задавальненне. Удзел у розных мерапрыемствах у Кямелішкаўскім Доме культуры, на той момант у ансамблі народнай песні «Кеміяліна», паслужыў штуршком да таго, што Валерыя Стэх прыйшла на пасаду рэжысёра ў філіял сельскага клуба аграгарадка Кямелішкі пасля 36 гадоў сваёй працы ў сістэме спажывецкай кааператыва Астравецкага раёна. На працягу ўсяго жыцця не заставалася аб'якавай да сферы культуры. Няхай стаж працы і невялікі, але паспяхова і актыўна спраўляецца з пастаўленымі задачамі. Работа з рознымі групамі насельніцтва, клубнымі фарміраваннямі ўсё больш і больш надае энергіі і бадзёрасці рухацца наперад. Бясцэнна шчасліва, што працуе ў камандзе культурнікаў, робячы адну агульную справу — захоўваючы, прымнажаючы і развіваючы культуру роднай Астравецчыны!

Валерыя Янаўна — шчаслівая маці і бабуля. Двое дарослых дзяцей, прыгажуняўнучка і гарэзаўнук — сапраўдны скарб і галоўнае дасягненне жанчыны. Зараз, як і калісьці, яна сям'я на святы збіраецца за агульным сталом. Спяваюцца прыгожыя і шчымыя песні, бо без музыкі і жыць немагчыма...

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Пад мікраскопам жніўня

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» канала «Культура» Беларускага радыё выходзяць праекты «Адным штырхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучыць апавесць Таісы Бондар «Паветраны замк на дваіх».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Лідзіі Арабей «Іскры ў папалішчы». У «Радзёбібліятэцы» — працяг рамана Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухаюць чакаюць апаўданаці Васіля Шукшына «Мікраскоп» і Людмілы Рублеўскай «Арфей і Эўрыдыка».

Для аматараў паэзіі на канале «Культура» ў суботу прагучыць чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта «Слухаем класіка», а ў нядзелю ў праекце «Прачулым радком» можна будзе пачуць вершы Якуба Коласа (да 140-годдзя народных паэтаў Беларусі). Змест перадачы «Радзёўтэатр плюс» у выхадныя складуць радыёверсія спектакля «Кханане — не жарты» па п'есе Педра Кальдэрона і радыё-

спектакль «Наталі» па аднайменным апавяданні Івана Бунина.

Юным прыхільнікам мастацкага вшчынення канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні твора Паўла Місько «Як на нашы імяніны» ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць выбарныя радыёспектаклі з фондаў Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратур-

нымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і анонсам штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з доктарам мастацтвазнаўства, прафесарам Таццянай Катковіч.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

1 верасня — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Году гістарычнай памяці, якая адбудзецца ў СШ № 82. Пачатак у 9.00.

1 верасня — на творчую сустрэчу з Ірынай Маслянічнай у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы. Тэма — знакамітыя постаці ў гісторыі Беларусі. Пачатак у 10.30.

1 верасня — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Году гістарычнай памяці, у гімназію № 24. Пачатак у 11.00.

1 верасня — на творчую сустрэчу з Валерым Чудавым, прысвечаную Году гістарычнай памяці, у СШ № 10. Пачатак у 13.00.

1 верасня — у дзіцячую бібліятэку № 10 г. Мінска на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым «У гістарычнай памяці сіла і адзінства беларускага народа». Пачатак у 15.00.

адрэдакцыі мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Радзёўчына-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку 25.08.2022 у 11.00
Ум. друку. арж. 3,72
Наклад — 691

Друкіра Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2033
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдзакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдзакцыяна-калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсук
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрэдакцыі:
Юрыдычны адрэс:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрэс для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрэс у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
адрэс крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адрэс прозы і паэзіі — 317-20-98